

GİRİŞ

Müstəqillik Azərbaycanın qarşısında yeni cığırılar açdı. Bu “ikinci nəfəs” idi. Ölkə bundan istifadə etməli, beynəlxalq aləmdə özünü təsdiqləməli idi. Çünki müstəqillik özü ilə birgə daha böyük məsuliyyət gətirdi. Biz heç kimdən asılı olmayaraq qərarlar qəbul etməli, öz taleyimizi özümüz həll etməli idik. Hər xırda səhvün arxasınca böyük itkilər gələ bilərdi. Bu yeni macərələr, qazanılmalı yeni mübarizələr demək idi. Hələ də keçilməkdə olan bu yol enişli-yoxuşlu olduğu üçün çox maraqlıdır. Elə müasir dövrün problemləri və hadisələri tədqiqat üçün geniş şərait yaradır, yeni faktları aşkarlamağa imkan verir. Əgər bunlar mətbuatla əlaqədirdə, iş daha rəngarəng alınır. Çünki eyni bir hadisəyə müxtəlif mətbu orqanların münasibəti fərqli olur. Bəzən qərəz, bəzən obyektivlik, bəzən yalan, bəzən kəskin ifadə tərzini eyni hadisəni insanlara ayrı-ayrı variantlarda təqdim etməyə imkan verir.

Xüsusilə Azərbaycanın hazırkı vəziyyəti elədir ki, bəzi ölkələr üçün bura strateji cəhətdən önəmli məkandır. Buna görə Azərbaycanla əlaqəli hər bir hadisə, ölkənin hər bir problemi beynəlxalq aləmi maraqlandırır. Bəzən bu maraq müsbət nəticələrini verir, bəzən yersiz müdaxilələr daxili işlərin gedişinə mane olur, sözsöhbətlərə səbəb olur. Müasir dövrün mənzərəsini bu ziddiyyətlər, münaqişələr, mübahisələr, kompromislər xüsusilə maraqlı edir.

Buraxılış işinin mövzusunda da müasir dövrə, beynəlxalq aləmlə əlaqələrimizə üstünlük verilir. Adından da göründüyü mövzu Azərbaycan müasir tarixində mühüm rol oynayan bir beynəlxalq təşkilatla əlaqədirdir. Mövzu Avropa Şurasının 2000-2004-cü illərdəki fəaliyyətini əhatə etsə də, bu təşkilatla əlaqələrimizin indi də aktuallığını qoruyur. Təsadüfi deyil ki, bu əlaqələrin tarixində baş vermiş önəmli hadisələr indi də mətbuat tərəfindən yada salınır, “yubiley” məqalələri yazılır. Bu il yazılmış belə məqalələrdən birində deyilir:

“Bu gün Avropa Şurası ilə gənc müstəqil dövlətlərin əlaqələrinin yaranması formaları, mahiyyət və məqsədləri, inkişaf istiqamətləri geniş tədqiq edilməli məsələlərdəndir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası

təşkilatı arasında əlaqələr aktuallığına görə son dərəcə diqqəti cəlb edir. Azərbaycan Respublikası ilə Avropa Şurası arasında əlaqələrin yaranmasının, inkişaf edib möhkəmlənməsinin, onların tarixi kökləri və hüquqi əsaslarının tədqiq edilməsi, Avropa Şurası ilə əməkdaşlığın ölkənin xarici siyasətindəki və daxili həyatındakı rolunun öyrənilməsi, Azərbaycanda demokratiyanın inkişafı və insan hüquqlarının qorunması sahəsində əldə olunmuş nailiyyətlərdə Avropa Şurasının rolu, bu təşkilatlarla perspektiv istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi, ümumiyyətlə, Avropa Şurası təşkilatının öyrənilməsi, onun mahiyyətinin, quruluşunun və fəaliyyətinin tədqiqi bu gün Azərbaycan üçün zəruridir. .” (60)

İndi də Avropa Şurasının nümayəndələrinin səfərləri, qəbul etdiyi sənədlər, görüşlər, müdaxilələr və s. davam etməkdədir. Xüsusilə, Azərbaycan və Ermənistanın bu quruma üzv olduğu zaman üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə bağlı hər hadisə ictimaiyyətə maraqlıdır. Çünki bu Dağlıq Qarabağ məsələsinin həllinə təsir göstərən öhdəliklər idi. Lakin, bununla belə Avropa Şurasının bu məsələyə tam müdaxilə edə bilmir.

Bu buraxılış işində isə Avropa Şurasının “Azərbaycan mətbuatı” adlanan pəncərədən necə göründüyünü çatdırılır. Avropa Şurasının gördüyü hər bir iş, xüsusilə Azərbaycanla bağlı fəaliyyəti ölkə mətbuatı tərəfindən addım-addım izlənilir. Çünki bu birbaşa Qarabağ məsələsi ilə də əlaqəlidir. Avropa Şurasının Azərbaycanla bağlı əsas fəaliyyəti Ermənistanla olan münaqişəyə bir çıxış yolu tapmaqdır. Bu geniş, maraqlı və diqqətə layiq mövzudur. Azərbaycan mətbuatı çox yönlü olduğu üçün hər qəzetin Avropa Şurasına baxışı özünəməxsusdur. Mövzu daxilində mətbuatda gedən müxtəlif janrlı və məzmunlu materialları təhlil edərkən bu fərqlər ortaya çıxır.

2000-2004-cü illər kifayət qədər uzun bir dövrdür. Bu müddətdə saysız hesabsız qəzetlər nəşr olunub. Bu dövrü araşdırmaq üçün ölkəmizdə daha məşhur, nüfuzlu və göz önündə olan, fərqli nəzər nöqtələrinə malik, gündəlik mətbu orqanlardan istifadə edilib. Buna görə təhlil olunan materiallar da sayca çox və müxtəlif istiqamətlidir. Onlardan bəzilərini bu işdə təqdim olunub..

Buraxılış işimin məzmununa gəldikdə ilk fəsildə Avropa Şurasının özü haqqında söhbət açılır. Onun tarixi, fəaliyyət istiqaməti, prinsipləri, əhatə etdiyi

əsas məsələlər barədə məlumat verilir. Çünki qəzetlərdəki məqalələri oxumazdan öncə, Avropa Şurası haqqında təsəvvürə malik olmaq yazılanları daha yaxşı anlamağa kömək olur.

Daha sonra bu fəsildə Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinin tarixinə qısa nəzər salınıb. Bu münasibətlərin yaranması, inkişafının ilkin dövrü və qurumla ölkəmizin qarşılıqlı fəaliyyəti olduqca maraqlıdır. Buraxılış işinin mövzusu olan, 2000-2004-cü illərin qısa xülasəsi də bu fəsildə verilib.

Növbəti fəsillərdə Azərbaycanın önəmli mətbu orqanlarının nümunələri əsasında Avropa Şurasının ölkəmizlə 2000-2004-cü illərdəki münasibətlərini əks olunub.

Seçilmiş mətbuat nümunələri bir-birindən fərqlənir. Onların arasında partiya qəzetləri, dövlət qəzetləri, rus dilli qəzetlər, müstəqil nəşrlər var. Bu məsələni hərtərəfli öyrənməyə imkan yaradır. 5 il ərzində mövzu haqqında həddən artıq çox material toplanıb. Təhlil üçün onlardan yalnız bəzilərini seçilib. Bu materiallar arasında qısa xəbərlər, müsahibələr, hesabatlar, şərhlər, köşə yazıları var. Maraqlıdır ki, hər bir qəzetin bu məsələdə mövqeyi fərqlidir. Bəzilərinin tənqidi münasibəti, bəzilərinin dəstəyi, bəzisinin də neytrallığı hər materialda özünü göstərir. İşdə bu müxtəlifliyi əks edilib və sonda nəticə ümumi nəticə əks olunub.

I FƏSİL

AVROPA ŞURASI VƏ AZƏRBAYCAN

§1 Avropa Şurası haqqında

İkinci Dünya müharibəsindən sonra bütün Avropa məkanında demokratik ideya və prinsiplərin daşıyıcısı kimi yaranmış Avropa Şurası əlli ildən çoxdur ki, öz missiyasını yerinə yetirir. Avropa Şurasına üzv olmaq Azərbaycana heç də asan başa gəlməmişdir. Bu qurumun tamhüquqlu üzvü statusuna ölkəmiz görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin gərgin səyləri, uğurlu daxili və xarici siyasəti nəticəsində yiyələnmişdir.

1949-cu ildə təsis olunan Avropa Şurası özündə 47 (İslandiya, Almaniya, Kipr, Malta, Lixtenşteyn, Finlandiya, Macarıstan, Bolqarıstan, Estoniya, Çex Respublikası, Slovakiya, Andorra, Latviya, Albaniya, Moldova, Ukrayna, Rusiya Federasiyası, Xorvatiya, Gürcüstan, Ermənistan, Azərbaycan, Serbiya və s.) üzv dövləti birləşdirən və insan hüquqlarının əsas prinsiplərini təmin edən Avropanın ən qədim və möhtəşəm təşkilatlarından biridir. Bu təşkilatın əsas məqsədləri aşağıdakılardır:

- İnsan hüquqları, plüralistik demokratiya və qanunun aliliyini müdafiə etmək;
- Avropanın mədəni kimliyi və müxtəlifliyi ilə bağlı məlumatlılığı yüksəltmək və onun inkişafını təşviq etmək;
- Avropa cəmiyyətinin üzləşdiyi məsələlərin ümumi həllini tapmaq: azlıqlara qarşı ayrıseçkilik, ksenofobiya, dözümsüzlük, klonlama, terrorizm, insan alveri, mütəşəkkil cinayətkarlıq və korrupsiya, kiber cinayətkarlıq, uşaqlara qarşı zorakılıq və s.
- Siyasi, hüquqi və konstitusional islahatları dəstəkləməklə Avropada demokratik sabitliyi möhkəmləndirmək

Təşkilat özünün 50 illik fəaliyyəti zamanı öz fəaliyyət sahəsini daha da genişləndirmiş və bütün qitəyə yayılmışdır. Avropanın tarixində baş verən qlobal dəyişikliklər – Sovet İttifaqının dağılması, Berlin divarının uçurulması və soyuq

müharibənin başa çatması Avropa Şurasına ünvanlanan üzvlük ərizələrinin sayının artmasına və yeni prioritetlərin və o cümlədən müvafiq strategiyanın işlənilməsinə gətirib çıxartdı. 1949-cu ilin mayın 5-də Londonun Müqəddəs Ceyms Sarayında Avropa Şurasının Nizamnaməsinin əsasını qoyan müqavilə on dövlət tərəfindən imzalandı: Belçika, Fransa, Lüksemburq, Niderland, Böyük Britaniya, İrlandiya, İtaliya, Danimarka, Norveç və İsveç. Təşkilatın ilk sessiyaları Strasburqda keçirilmişdir, sonradan isə təşkilatın qərargahı bu şəhərdə yerləşdirildi. Təşkilatın təsis olunmasından bir neçə il keçdikdən sonra ilk mühüm konvensiya hazırlandı: "Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası" 1950-ci ilin Noyabrın 4-də Romada imzalanmış, 1953-cü ilin Sentyabrın 3-də isə qüvvəyə minmişdir. 1949-1970-ci illər arasında səkkiz yeni dövlət Avropa Şurasına üzv oldu. Üzv olma tarixi qaydası ilə əvvəl Yunanıstan sonra isə İrlandiya, Türkiyə, Almaniya, Avstriya, Kipr, İsveçrə və Malta. Lakin uğurlu fəaliyyətlə yanaşı Avropa Şurası ayrı-ayrı dövrlərdə böhranlarla da üzləşmişdir. Avropa Şurası müdafiə istisna olmaqla Avropa cəmiyyətinin üzvləşdiyi bütün əsas məsələləri ehtiva edir: insan hüquqları, media, hüquqi əməkdaşlıq, sosial həmrəylik, sağlamlıq və təhsil, mədəniyyət, idman və gənclik, yerli demokratiya və sərhədlərarası əməkdaşlıq, ətraf mühit və regional planlaşdırma.

Avropa Şurasının gördüyü işlər Avropa konvensiyaları və sazişləri ilə nəticələnir, üzv dövlətlər bu sənədləri icra etmək üçün öz qanunvericiliyini onlara uyğunlaşdırır və ya dəyişdirə bilər. Bəzi konvensiya və sazişlər təşkilata üzv olmayan dövlətlər üçün də imzalanmağa açıqdır. Avropada əməkdaşlığı və sosial tərəqqini təşviq etmək üçün tədqiqatların və fəaliyyətlərin nəticələri hökumətlərə açıqdır.

Avropa Şurasının tərkibində bəzi təsisatlar fəaliyyət göstərir. Bunlardan biri **Nazirlər Komitəsidir**. Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının qərarverici orqanıdır. Nazirlər Komitəsində bütün üzv dövlətlərin xarici işlər nazirləri və onların Strasburqdakı daimi diplomatik nümayəndələri təmsil olunur. O, Parlament Assambleyası ilə birgə Avropa Şurasının əsas dəyərlərinin qoruyucusu kimi çıxış edir və üzv dövlətlərin öhdəlikləri yerinə yetirməsinə nəzarət edir. Nazirlər Komitəsi Şuranın fəaliyyətlərinə dair qərar verir. Üzv dövlətlərin xarici işlər

nazirləri siyasi məsələləri və Avropa əməkdaşlığı məsələsini nəzərdən keçirmək və Təşkilatın fəaliyyətlərinə lazımi siyasi impuls vermək məqsədi ilə ildə bir dəfə görüşürlər. Onların daimi nümayəndələri (səfirilər) həftədə bir dəfə görüşür, məruzəçi və işçi qruplar qərarlar qəbul olunmamışdan əvvəl müəyyən məsələləri qısa şəkildə müzakirə etmək məqsədilə görüşürlər. Komitənin qərarları hökumətlərə tövsiyə formasında çatdırılır və ya öz əksini Avropa konvensiya və müqavilələrində tapır ki, həmin müqavilələr qanuni qüvvə daşıyaraq dövlətlər tərəfindən ratifikasiya edilir. **Parlament Assambleyası** Avropa Şurasının iki əsas orqanından biri sayılır və üzv dövlətlərin əsas siyasi tendensiyalarını təmsil edir. Assambleya, Avropa əməkdaşlığı ideyasını Avropa boyu bütün demokratiyalara yaymaqda həlledici rol oynayır. O, özündə 46 milli parlament nümayəndələrini ətrafında toplayaraq ən geniş toplantı qurumu sayılır. Assambleya öz gündəliyini qəbul edir və gündəlikdə əsasən cari sosial problemlər və beynəlxalq siyasətin aspektləri daxil olmaqla, aktual məsələlərin müzakirəsi öz əksini tapır. Parlament Assambleyası üzv dövlətlərin milli parlamentləri tərəfindən təyin olunan 315 üzvdən və əvəzedicilərdən ibarətdir. Assambleya, Strasburqdakı Avropa Sarayının Palatasında ildə dörd dəfə olaraq bir həftə davam edən plenar sessiyasını keçirir. Hər bir sessiyanın gündəliyi özündə Avropa və beynəlxalq hadisələr üzrə müzakirələri əks etdirir. Avropa Şurası 1994-cü ildə, keçmiş Avropa Yerli və Regional Hakimiyyətlər Daimi Konfransını əvəz edən **Yerli və Regional Hakimiyyətlər Konqresini** təsis etdi. Konqres iki palatadan ibarətdir: Yerli Hakimiyyətlər Palatası və Regionlar Palatası. İki palatalı assambleya 315 tam üzvdən və 315 əvəzedici üzvdən ibarətdir. Onlardan hər biri Avropa Şurası üzv dövlətlərində 200.000 çox yerli və regional hakimiyyətlərdən seçilən nümayəndələrdir. **Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi** Fransanın Strasburq şəhərində yerləşən beynəlxalq məhkəmədir. O, Avropa Şurasına üzv olan və İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Konvensiyanı ratifikasiya etmiş ölkələrin bərabərhüquqlu və bərabərsaylı hakimlərindən ibarətdir. Hazırda məhkəmə hakimlərinin sayı 45 nəfərə çatır. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin hakimləri müstəqil hakimlər kimi fəaliyyət göstərir və heç bir ölkəni təmsil etmirlər. İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqların Müdafiəsi Haqqında Avropa

Konvensiyası yalnız Avropa Şurasına üzv olan dövlətlər tərəfindən imzalanan beynəlxalq müqavilədir. Məhkəmənin vəzifəsi Avropa Şurasına üzv olan ölkələrin Konvensiyada əks olunan insan haqlarına və onlarla bağlı zəmanətlərə ehtiramla yanaşmalarına nəzarət etməkdir.

Bu qurumların fəaliyyəti Azərbaycan mətbuatının diqqət mərkəzində olmuşdur. Onların fəaliyyəti ilə bağlı materiallar sonrakı fəsillərdə verilsə də, burada da bəzi nümunələrlə tanış olaq.

Məsələn, “Azərbaycan” qəzetində **“Avropa Şurası Parlament Asambleyasının komitələrində”**(13) başlığı altında xəbərlərə tez-tez rast gəlmək olar. Bunlar əsasən hesabat xarakteri daşıyırdı. Yaxud, bu təşkilatların nümayəndələrinin Azərbaycana səfərləri barədə materiallar da boldur. Onlardan birində deyilir:

“Şəkidə Martines Kasanın “Siz Avropa Şurasından nə gözləyirsiniz?” sualına “Dağlıq Qarabağın işğaldan azad olmasını” cavabını vermiblər” (12)

Təşkilatın nümayəndələrinin sadə xalqın fikrilləri ilə maraqlanması təqdirə layiqdir. Lakin bunları eşitməklə yanaşı, nəzərə də almaq lazımdır. Yaxud AŞPA məruzəçilərinin görüşləri, fəaliyyətləri qəzetlərin diqqətlə izlədiyi əsas mövzulardandır.

§2 Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri (2000-ci ilə qədər)

Azərbaycanın Avropa Şurası ilə sıx əlaqələri XX əsrin 90-cı illərindən başlamışdır. Belə ki, 1992-ci ilin yanvarında Azərbaycan Respublikasının Parlamenti “xüsusi dəvət edilmiş qonaq” statusu almaq üçün Avropa Şurasına müraciət etmişdir. Lakin bu müraciətlə bağlı qərar 28 iyun 1996-cı ildə qəbul olunur və Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Bürosu Azərbaycana “xüsusi dəvət edilmiş qonaq” statusunu verir. Bu dövrə qədər Avropa Şurası Azərbaycana və onun problemlərinə laqeyd qalmamış və bir sıra sənədlər qəbul etmişdir və Azərbaycan Avropa Şurasının bir sıra tədbirlərində iştirak etmişdir:

- 10 noyabr 1994-cü il – Avropa Şurası Parlament Assambleyası Azərbaycan-Ermənistan cəbhəsində atəşkəsin əldə edilməsi ilə bağlı məmnunluq hisslərinin ifadə olunduğu 1047 sayılı qətnamə qəbul etmişdir
- 17-18 mart 1996-cı il – Avropa Şurasının Demokratiya uğrunda Venesiya Komissiyasının iclasında Azərbaycan bu komissiyaya üzv qəbul edilmişdir.

Bundan sonra qarşıda duran əsas məsələlərdən biri Avropa Şurasının tamhüquqlu üzvü olmaq idi. Bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev 1996-cı il iyulun 13-də Avropa Şurası Baş katibinin adına məktub göndərərək Azərbaycanın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul olunmaq arzusunu bildirmişdir. Bunun nəticəsi kimi 11 sentyabr 1996-cı il tarixində Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 573-cü iclasında Azərbaycanın Avropa Şurasına daxil olmasını nəzərdə tutan 32 sayılı qətnamə qəbul edilmişdir.

1997-ci ilin aprelində Strasburqda keçirilən Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının yaz sessiyasında Azərbaycanın maraqlarına toxunan Cənubi Qafqaz münaqişələri ilə əlaqədar olaraq sərhədlərin toxunulmazlığı, beynəlxalq sülhü mühafizə qüvvələrinin vasitəçiliyi ilə münaqişə zonalarında təhlükəsizliyin təminatı, bütün əlaqədar tərəflər arasında danışıqlardan sonra Abxaziya və Dağlıq Qarabağ üçün geniş muxtariyyət statusu, qaçqınlar və məcburi köçkünlərin öz yerlərinə qayıtmaq hüququ ilə bağlı prinsiplərin əks edildiyi 1119 sayılı qətnamə qəbul edildi. Həmin ilin oktyabrında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev Avropa Şurası üzvü olan ölkələrin dövlət və hökumət başçılarının Strasburqda keçirilən 2-ci zirvə toplantısında iştirak etmiş, Avropa Şurasının rəhbərləri ilə Azərbaycanda demokratik proseslərin gedişi, ölkəmizin Avropa

strukturları ilə əlaqələri barədə fikir mübadiləsi aparmış, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Azərbaycanın mövqeyini açıqlamışdır. Bu isə Azərbaycan üçün önəmli idi, çünki dünya bu məsələlərdə bizim mövqeyimi, çətinliklərimizi anlamalı, bilməli idi.

Azərbaycan Avropa Şurasının təsiri ilə demokratiya yolunda irəliləyişlərə xidmət edən bir çox qərarlar qəbul etmişdir. Onlardan biri 3 fevral 1998-ci ildə qəbul olunmuş Respublika Prezidentinin qanunvericilik təşəbbüsü əsasında ölüm hökmünün ləğv edilməsinə dair qərarıdır. Azərbaycanın növbəti addımı isə mətbuatı yaxından maraqlandırır. 1998-ci il avqustun 16-sı Azərbaycanda mətbuat üzərində senzura ləğv olundu.

Bunlarla yanaşı Azərbaycan və Avropa Şurası arasında qarşılıqlı səfərlər də davam edirdi:

- 11 sentyabr 1998-ci il – Avropa Şurasının yardımçı və məsləhətçi orqanı olan Qanun vasitəsilə Demokratiya uğrunda Avropa Komissiyasının (Venesiya Komissiyası) nümayəndə heyəti Belçikanın Konstitusiya və Arbitraj Məhkəməsinin Sədri M.Melşorun başçılığı altında Azərbaycanda olmuşdur.
- Noyabr 1998-ci il – Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Sədri X.Hacıyev Strasburqa səfər etmiş, Avropa Şurasının Baş Katibi D.Tarşis və Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Hüquq məsələləri və insan hüquqları komitəsinin Sədr müavini ilə keçirdiyi görüşlərdə Azərbaycanda Konstitusiya Məhkəməsinin təşkili, formalaşması və fəaliyyəti barədə məlumat vermişdir.

§3 Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri

(2000-2004-cü illər)

Avropa Şurası və Azərbaycanın bundan sonrakı bir neçə il ərzində birgə fəaliyyəti və münasibətləri buraxılış işinin əsas mövzudur. Bu haqda növbəti fəsildə daha geniş bəhs edilir. Həmin illərin mənzərəsini qəzetlərdən izləmək olsa da, öncə qısa xülasə vermək daha yaxşı olar. Bu dövr Azərbaycan və Avropa Şurası münasibətlərində çox məhsuldar dövrdür. Belə ki, əlaqələr daha da möhkəmlənmiş, fəaliyyət dairəsi daha da genişlənmişdi.

2000-ci ildə əsasən Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbul olunması istiqamətində bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Bu ilin mart ayında Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirinin müavini A.Əzimov Strasburqa səfər edərkən AŞ-nın yüksək vəzifəli şəxsləri və bu təşkilatın üzvü olan dövlətlərin daimi nümayəndələri ilə Azərbaycanın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsi ilə bağlı müzakirələr aparmışdır. Ayın sonlarında isə Avropa Şurası Siyasi Komitəsi Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə Azərbaycan Avropa Şurasına tam hüquqlu üzv qəbul edildikdən sonra yerinə yetirilməli olacağı öhdəliklərin siyahısını göndərmiş və bu sənəd Milli Məclisdə təmsil olunmuş siyasi partiyaların nümayəndələri tərəfindən imzalanmışdır. 26-28 iyun 2000-ci ildə Avropa Şurası Parlament Assambleyasının keçirilmiş növbəti sessiyasında da 126 nəfər deputatın iştirak etdiyi səsvermədə 120 nəfər lehinə, 1 nəfər əleyhinə, 5 nəfər isə bitərəf qalmaqla Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasının tam hüquqlu üzvlüyünə qəbul edilməsinə dair müsbət rəy verilmişdir. Noyabrın 7-9-u Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin 107-ci sessiyasında Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv olmağa dəvət edilməsi adlı (2000)14 sayılı Qətnamə qəbul edilmişdir.

2001-ci ildə indiyə qədər görülən bütün işlər, bütün səylər nəticəsini verdi. 17 yanvar 2001-ci ildə Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin Nümayəndələr səviyyəsində keçirilmiş iclasında Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsinə dair qərar qəbul edildi. Yanvarın 25-i isə Strasburqda Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsinə həsr olunmuş rəsmi mərasim keçirilmişdir. Bu rəsmi mərasimdə ulu öndərimiz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə geniş tərkibli nümayəndə heyəti iştirak

etdi. Heydər Əliyev bu mərasimdə çıxış edib. Bu nitq “Azərbaycan” qəzetində çap olunub. Çıxışda deyilirdi:

“Hörmətli cənab sədr! Hörmətli cənab Nazirlər Komitəsinin sədri! Hörmətli cənab baş katib! Hörmətli mərasim iştirakçıları! Bu gün Avropa parlamentarizminin mərkəzində - Strasburqda, Avropa Şurasının bu möhtəşəm sarayında həm Azərbaycan Respublikası, həm də Avropa üçün çox mühüm əhəmiyyətə malik olan bir hadisə baş verir - Azərbaycan Avropa ailəsinə qəbul edilir. Bununla da Avropanın yalnız tarixi və mədəni baxımdan deyil, siyasi baxımdan da tamlaşması, bütövləşməsi başa çatır. 1991-ci ildə Sovet İttifaqının dağılması ilə əlaqədar Azərbaycan öz dövlət müstəqilliyini elan etdi. Azərbaycan yalnız son on ildə deyil, tarixinin son iki əsri ərzində ardıcıl olaraq Avropaya, Qərbi mədəniyyətinə, ümumbəşəri dəyərlərə can atmışdır. Şərqlə Qərbi, Avropa ilə Asiyanın kəsişdiyi nöqtədə yerləşən Azərbaycan dinlərin, tarixlərin və mədəniyyətlərin qovuşduğu mərkəzə, iki qitə və iki sivilizasiya arasında körpüyə çevrilmişdir. Azərbaycan xalqı öz Şərqi köklərindən ayrılmayaraq, Qərbi sivilizasiyasının sintezinə əsaslanan nadir bir mədəniyyət yaratmış, Qərbi mütərəqqi dəyərlərini Qafqazda, Yaxın və Orta Şərqi yaymışdır.”(4)

Bu nitqində Heydər Əliyev bu qurumla ölkəmiz arasındakı qarşılıqlı münasibətlərin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirdi. Təbii ki, bu çıxışda qeyd edilən məsələlər AŞ PA-da fəaliyyət göstərəcək Azərbaycan nümayəndə heyəti üçün ölkənin xarici siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edən bir proqram idi.

Azərbaycan bu təşkilata üzv olan zaman yerinə yetirilməsi vacib olan öhdəliklər götürmüşdü. Azərbaycan təşkilata qəbul olarkən aşağıdakıları yerinə yetirməlidir:

- Lazımlı Konvensiyaların imzalanması və ratifikasiya olunması
- Dağlıq Qarabağ Münaqişəsinin sülh yolu ilə, güc tətbiq etmədən həll olunması
- Daxili qanun vericiliyin çatışmazlıqlarının aradan qaldırılması
- İnsan hüquqlarının müdafiəsi
- Öhdəliklərin yerinə yetirilməsinə nəzarət

Bunlar öhdəliklərin qısa xülasəsidir. Bu məsələlər çərçivəsində öhdəliklərin yerinə yetirilməsi daim mübahisə mövzusu olmuşdur. Avropa Şurası Azərbaycanın bəzi öhdəlikləri yerinə yetirmədiyini bildirən Avropa Şurası, həmişə Azərbaycan tərəfinin etirazları ilə qarşılaşmışdır. Azərbaycan öhdəlikləri yerinə yetirdikdə isə Qarabağ məsələsinin həlli üçün lazım olan öhdəlikləri Ermənistan yerinə yetirmir və hadisələri ləngidir.

Bu öhdəliklərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı qəzet materiallarına da tez-tez rast gəlinir. Bunlar tək Azərbaycanın deyil, eyni zamanda Ermənistanın da üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə bağlı olur.

Azərbaycanın öhdəlikləri yerinə yetirmək istəyi ilə bağlı yazılar daha çoxdur:

“Azərbaycan Avropa Şurasının tələblərini yerinə yetirmək əzmindədir”(2) adlı yazı Azərbaycanın təşkilata üzv olmasından bir neçə gün əvvəl dərc olunmuşdu. Təbii ki, belə yazılarda Azərbaycanın üzv olmağa tam hazır olduğu əks olunurdu. Bunlar veriləcək qərara təsir edə bilərdi.

Lakin bəzən Azərbaycan Avropa Şurasının sərt tələbləri ilə qarşılaşırdı. Məsələn, Ombudsmen haqqında qanunun qəbul olunması ilə bağlı öhdəliyin yerinə yetirilməsi üçün 2001-ci ilin martın 31-nə qədər vaxt qoyulması ilə bağlı xəbərə rast gəlmək olar.

Azərbaycanın vəziyyəti ilə yanaşı Ermənistanın öhdəlikləri yerinə yetirməsi də, mətbuat tərəfindən izlənirdi. Məsələn, 2003-cü ildə Azərbaycan qəzetlərində prezident Heydər Əliyevin “Jurnalistlərin Dostu” mükafatına layiq görülməsindən danışdırlarsa, Ermənistanda mətbuatla bağlı vəziyyət başqa cür idi. **“Avropa Şurası Ermənistanda mətbuata təzyiqləri pislədi”**(11) Belə ki, Yerevanda jurnalistin öldürülməsi Avropa Şurasını qəzəbləndirmişdi. Valter Şvimmer bununla bağlı araşdırma aparmağı tələb edirdi. Bununla paralel **“Avropa Şurasında Azərbaycan mətbuatı ilə bağlı məsələ müzakirə edildi”**(34) adlı xəbərə rast gəlirik. Avropa Şurası Azərbaycanın bu sahədə fəaliyyətini də gözdən qaçırmır. Bəyanatlar haqqındakı bölmədə bundan bəhs edilib.

Lakin Avropa Şurası Azərbaycana qarşı da, bəzən ciddi addımlar atırdı, öhdəliklərin yerinə yetirilməsi ilə bağlı xəbərdarlıqlar edirdi. Azərbaycanın öhdəliklərindən biri siyasi məhbusların azad edilməsi idi. **“AŞ Azərbaycana qarşı**

ciddi tədbirlər görə bilər”(32) adlı xəbərdə Avropa Şurasının bununla bağlı ilk bəyanatından artıq bir il keçməsinə baxmayaraq adı siyasi məhbuslar sırasında olan şəxslərin heç biri azadlığa buraxılmamışdı.

Daha sonra Ermənistanın qarşısına qoyulan daha bir öhdəlik barədə Avropa Şurasından xəbərdarlıq gəlir. **“Avropa Şurası Ermənistana milli azlıqların haqlarını qorumağı tövsiyə edir”**(33) Lakin Azərbaycanda bu həll olunan ilk məsələlərdən idi. Ermənistan üçün nəzərdə tutulan milli azlıqların siyahısında burdan qovulmuş azərbaycanlıların adının olmaması diqqət cəlb edir.

Azərbaycan Respublikasının AŞPA-da nümayəndə heyəti ilk dəfə olaraq 2001-ci ilin aprelində bu qurumun iclasında tamhüquqlü üzv kimi iştirak etmişdir. 4-7 iyul 2001-ci ildə Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin Azərbaycan və Ermənistan üzrə "Aqo" Monitoring qrupu Azərbaycana səfər etmişdir.

2002-2003-cü ildən etibarən Azərbaycan nümayəndə heyəti Avropa Şurasının müxtəlif tədbirlərində iştirak etmiş, eyni zamanda qurumu təmsil edən müxtəlif nümayəndələr Azərbaycana səfər etmişlər:

- 8-9 aprel 2002-ci ildə Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sədri, Litvanın Xarici işlər naziri A.Valionis Azərbaycana səfər etmişdir.
- 23 yanvar 2003-cü ildə Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin həll olunması barədə öhdəliklərin yerinə yetirilməsi məsələsi ilə bağlı Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin Genişlənmiş Bürosunun iclasında Azərbaycan tərəfindən Xarici işlər nazirinin müavini A.Əzimov iştirak etmişdir.
- 27 yanvar 2003-cü il – Azərbaycan Respublikasının AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin rəhbəri, millət vəkili İ.Əliyev Büronun üzvü və AŞPA daxili prosedurasına əsasən, eyni zamanda AŞPA Prezidentinin müavini seçilmişdir.

2004-cü ildə də səfərlər, qarşılıqlı işlər eyni qaydada davam etmişdir. Aprel 28-29-u İlham Əliyev artıq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi Strasburqa səfər etmiş və Avropa Şurasının bir sıra yüksək rütbəli nümayəndələri ilə görüşmüşdür.

Avropa Şurasının və onun təsisatlarının Azərbaycanla bağlı fəaliyyətinin tərkib hissəsinə müxtəlif məzmunlu bəyanatlar da vermək daxildir. Çünki hər hansı məsələyə müsbət və ya mənfi münasibətini bu bəyanatlar vasitəsilə bildirirdi. Bu bəyanatları Azərbaycan ictimaiyyəti qəzetlər vasitəsilə və saytlardan öyrəne bilərdilər. Bunlardan bir neçəsinə baxaq.

“AŞ-dan Azərbaycana ilk tövsiyə”(25) – bu məqalədə Avropa Şurasının televiziya ilə bağlı bəyanatından bəhs edilir. Bu bəyanat Azərbaycan üzv qəbul olunduqdan 9 gün sonra göndərilmişdi. Belə ki, Valter Şvimmer “Mingəçevir TV” və “DMR TV” (Balakən) televiziyaalarının bağlanması görə narahatlığını bu bəyanatda bildirmişdi.

Bu illərdə verilən bəyanatlardan biri isə Ermənistanla bağlı idi.

“Ermənistanda fevralın 19-da yekunlaşacaq prezident seçkiləri kampaniyası həlledici mərhələyə keçib. Prezidentlik postuna iddia edən 11 namizədin hamısı Qarabağ probleminin Ermənistanın və Dağlıq Qarabağ ermənilərinin mənafeələrinə uyğun həll ediləcəyi barədə hay-küylü bəyanatlarla çıxış edirlər..... Avropa Şurasının baş katibi xatırladı ki, Ermənistan və Azərbaycan Avropa Şurasına üzv qəbul edilərkən Dağlıq Qarabağ münaqişəsini dinc vasitələrlə, bir-birinə qarşı hədə və təhdidlərə yol vermədən nizamlamaq barədə öhdəlik götürüblər... "Ermənistan və Azərbaycanın da məxsus olduğu Avropa etnik, mədəni, dini müxtəlifliyi qəbul edir. Bizim istəyimiz odur ki, Siz də buna əməl edəsiniz" - deyə V.Şvimmerin bəyanatında vurğulanır.”(64)

Daha bir bəyanat isə Azərbaycanın AŞPA-nın Azərbaycanın tamhüquqlu üzv kimi iştirak etdiyi ilk plenar sessiyasında verilmişdir. Bununla bağlı xəbərdə deyilir:

“Sessiya zamanı 9 ölkə və AŞPA-da fəaliyyət göstərən 5 siyasi qrupu təmsil edən 29 nümayəndə tərəfindən imzalanmış "Ermənilər tərəfindən Azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilmiş soyqırımın tanınması" adlı yazılı bəyanat və 14 ölkəni təmsil edən 20 nümayəndə tərəfindən imzalanmış "Ermənistan və Dağlıq Qarabağda saxlanılan müharibə əsirləri və girovları" adlı tövsiyə üçün təklif AŞPA-nın rəsmi sənədləri qismində yayılmışdır. Göstərilən sənədlərdə ermənilər tərəfindən Xocalı əhalisinin tamamilə qətlə yetirilməsi, Ermənistan tərəfindən

Azərbaycan ərazisinin 20%-nin işğal edilməsi, Ermənistan və işğal edilmiş Azərbaycan torpaqlarında uşaq, qadın və yaşlı insanların da daxil olduğu 783 Azərbaycanlı girovun saxlanması faktı və digər vacib məsələlər xüsusi vurğulanmışdır.”(69)

Azərbaycanın üzərinə götürdüyü öhdəliklərlə bağlı bəyanatlara da tez-tez rast gəlinirdi:

“AzTV-nin statusu müxtəlif vaxtlarda mübahisəli məsələ olmuşdur. Avropa Şurası Azərbaycanın öhdəliklərindən biri kimi AzTV-nin ləğv edilməsinin olduğunu bildirib. 2004-cü ildə AzTV-2 telekanalının (2003-cü il prezident seçkilərindən sonra fəaliyyətini dayandırmışdı) əvəzinə İctimai televiziyanın yaradılması istiqamətində müzakirələr aparılarkən beynəlxalq ictimaiyyət həm AzTV 1, həm də AzTV 2-nin ictimai telekanala çevriləcəyinə ümid edirdi. Həmin vaxtda Avropa Şurası belə bir bəyanatla çıxış etmişdi: “Avropa Şurası Azərbaycan Dövlət Televiziyasının dəyişməsində Birinci (AzTV 1) və İkinci (AzTV 2) kanalların hər ikisinin cəlb olunmayaçağından narahatdır. Azərbaycanın üzərinə götürdüyü öhdəliklər prosesdə hər iki kanalın iştirakını nəzərdə tutur”(64) Növbəti fəsildə Azərbaycan qəzetlərinin məhz bu dövrün mənzərəsini necə işıqlandırmasını nəzərdən keçirəcəyik.

§4 İlham Əliyevin Azərbaycan və Avropa Şurası münasibətlərində rolu

Xüsusilə bu işdə təhlil olunan dövrdə İlham Əliyev Avropa Şurası ilə əlaqəli fəaliyyətdə yaxından iştirak etmişdir. Çünki ilk illərdə o, Azərbaycanın AŞPA-dakı nümayəndə heyətinin rəhbəri, daha sonra AŞPA-nın sədrinin müavini və büro üzvü olmuşdur. Buna görə İlham Əliyevin fəaliyyətini və qəzetlərdə bunun işıqlandırılmasını təhlil etməmək olmaz. Çünki onun sədrliyi illərində Azərbaycan mühüm uğurlara imza atmışdır.

2001-ci ilin yanvarında Azərbaycanın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edilməsi və İlham Əliyevin bu mötəbər qurumda ölkəmizin parlament nümayəndə heyətinin rəhbəri seçilməsi onun siyasi həyatında növbəti uğurlu səhifə idi. İlham Əliyevin Avropa Şurası Parlament Assambleyasındakı fəaliyyəti Azərbaycanın beynəlxalq müstəvidəki imicinin möhkəmləndirilməsi, ölkəmizin ən ağırlı probleminə dünyada daha ədalətli və obyektiv münasibətin təmin olunması işində müstəsna rol oynadı. İlham Əliyevin Avropa siyasi arenasında fəaliyyətinin başlıca məqsədi isə Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzkar siyasətinin ifşası, Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun möhkəmləndirilməsi oldu. Onun AŞPA-da 2001-2003-cü illər ərzində fəaliyyəti baxımından yanaşsaq, bu prinsiplərin hər zaman prioritet olduğunu görürük. Bu müddətdə İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmizin deputat qrupu AŞPA-da Azərbaycana qarşı Ermənistanın təcavüzünün törətdiyi nəticələr, qaçqın və köçkünlərin həyat şəraiti, işğal olunmuş ərazilərdəki milli-mədəniyyət abidələrimizin vəziyyəti, Ermənistan hərbi qüvvələrinin nəzarəti altında olan ərazilərdə terrorçuluq və narkotik qaçaqmalçılığının geniş intişar tapması kimi məsələləri əks etdirən 30-dan çox qətnamə, bəyanat, müraciətin yayılmasına, müzakirəsinə və Avropa Şurasının rəsmi sənədləri kimi qəbul olunmasına nail olub. Bu yöndə ardıcıl və gərgin iş, həmçinin dövlətin iqtisadi, hərbi sahələrində uğurlarını, beynəlxalq reallıqlarda ölkənin siyasi imicini artıran ardıcıl fəaliyyət gərəkdir. Bu cür məqsədyönlü siyasi xətt isə gec-tez mütləq öz nəticəsini göstərəcək. İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın AŞPA-da əldə etdiyi nəticələr məhz bu kontekstdə qiymətləndirilməlidir. Bu gərgin fəaliyyətin nəticəsi idi ki, 2002-ci ilin iyununda AŞPA-nın sessiyasında

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi üzrə xüsusi məruzəçi təyin olundu, həmin ilin sentyabr sessiyasında Ermənistanın Dağlıq Qarabağı və onun ətrafındakı rayonları işğal etməsi faktı AŞPA-nın rəsmi sənədində, Ermənistanla bağlı hesabatda təsbit edildi. Məhz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə başlanmış həmin ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyətin nəticəsi idi ki, 2005-ci ilin yanvarında AŞPA-da Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı Azərbaycanın haqlı mövqeyini təsbit edən və Ermənistanın təcavüzkar dövlət olduğunu beynəlxalq aləmə elan edən sanballı sənəd – 1416 sayılı qətnamə qəbul edildi, həmçinin AŞPA- da Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı xüsusi struktur - müvəqqəti alt komitə təsis olundu. 1416 sayılı qətnamədən bir hissə:

“1. Parlament Assambleyası silahlı əməliyyatların başlamasından on ildən artıq bir müddətin keçməsinə baxmayaraq, Dağlıq Qarabağ bölgəsi üzərində münaqişənin həll olunmamış qalmasından təəssüflənir. Yüz minlərlə insan hələ də köçkündür və acınacaqlı şəraitdə yaşayır...

3. Assambleya Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Təhlükəsizlik Şurasının 822 (1993), 853 (1993), 874 (1993) və 884 (1993) sayılı Qətnamələrini xatırladır və əlaqədar tərəflərin, xüsusilə silahlı əməliyyatlardan çəkinməklə və istənilən işğal olunmuş ərazilərdən silahlı qüvvələri çıxarmaqla, onlara riayət etməsini təkid edir...

5. Assambleya Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Müşavirəsinin (ATƏM) Nazirlər Şurasının 1992-ci ilin mart ayında Helsinkidə münaqişənin dinc yolla həlli üzrə danışıqlar forumunun təmin edilməsi məqsədilə Minskə konfrans keçirmək barədə razılıq əldə etdiyini xatırladır. Ermənistan, Azərbaycan, Belarus, keçmiş Çex və Slovak Federal Respublikası, Fransa, Almaniya, İtaliya, Rusiya Federasiyası, İsveç, Türkiyə və Amerika Birləşmiş Ştatları həmin vaxt Konfransda iştirak etməyə razılıq vermişdirlər...

11. Assambleya Ermənistan və Azərbaycan kütləvi informasiya vasitələrində əks olunan bütün nifrət ifadələrini mühakimə edir. Assambleya Ermənistan və Azərbaycana müraciət edərək, məktəblər, universitetlər və KİV vasitəsi ilə öz xalqları arasında qarşılıqlı barışıqı, etimad yaradılmasını və qarşılıqlı anlaşmanı təşviq etməyə çağırır...”(67)

2003-cü il İlham Əliyevin böyük siyasətdəki uğurlarının yeni pilləsi və onun Azərbaycanın yeni lideri kimi formalaşması yolunda həlledici addım oldu. 2003-cü il yanvarın 27-də İlham Əliyevin Azərbaycanın Avropa Şurasındakı parlament qrupunun rəhbəri kimi aktiv fəaliyyətinin və Avropa parlamentarları arasında qazandığı nüfuzun məntiqi nəticəsi olaraq mötəbər vəzifəyə – AŞPA-nın sədr müavini və büro üzvü postuna seçildi. İlk dəfə olaraq Azərbaycanın təmsilçisi mötəbər beynəlxalq qurumun rəhbərliyində mötəbər vəzifə tuturdu. Bu hadisə Azərbaycan dövlətinin dünya miqyasında böyük siyasi uğuru olmaqla yanaşı, həmçinin Heydər Əliyev diplomatiyasının layiqli davamçısı olan İlham Əliyevin beynəlxalq siyasətdə yüksək nüfuzunu bir daha təsdiqlədi. Bu, həmçinin Heydər Əliyevin liderliyi altında Azərbaycan dövlətinin apardığı uğurlu siyasətə Avropa miqyasında verilən yüksək qiymət idi. İlham Əliyev həmin əlamətdar hadisədən sonra jurnalistlərə müsahibəsində bu məqamı xüsusi vurğulamışdı:

“Avropa Şurasında mənə göstərilən etimad bu təşkilatın Azərbaycan dövlətinə yüksək münasibətinin bariz göstəricisidir”.

Qəzetlərimiz də bu əlamətdar hadisəni geniş işıqlandırmışdılar. “Azərbaycan” qəzetində bu xəbərə böyük yer ayrılmışdı, İlham Əliyevin siyasi fəaliyyətini əks etdirən **“Ümumxalq məhəbbəti qazanan yetkinləşmiş siyasi xadim”** adlı iri məqalə onun bu mərtəbəyə gəlib çatana qədər hansı mərhələlərdən keçdiyindən bəhs edirdi. Qəzet İlham Əliyevin bu münasibətlə söylədiyi nitqi də dərc etmişdi. İlham Əliyevin Respublika televiziyasına verdiyi müsahibəni də bu qəzetdə oxumaq olar. Bu yazıda İlham Əliyevin bu uğuru yüksək dəyərləndirilir və ölkə üçün mühüm hadisə kimi qiymətləndirilir. Həm də onun malik olacağı səlahiyyətlərdən bəhs edilir. Qəzet öz mövqeyini **“Avropanın tarixində Azərbaycan dövrü başlayır”**(15) məqaləsində aydın əks etdirir.

“525-ci qəzet” də **“İlham Əliyev Avropa Şurası Parlament Assambleyasının vitse-prezidenti seçildi”**(14) deyərək oxuculara bu hadisə barədə geniş məqalə təqdim edir. Qəzetin məsələyə uğurlu yanaşma tərzini diqqəti cəlb edir. Çünki burada prezident Heydər Əliyevin də bu məsələyə münasibəti əks olunmuşdu. Prezidentin mövqeyini öyrənmək hamı üçün vacibdir.

“İlham Əliyevin AŞPA-nın vitse-prezidenti seçilməsi müəyyən qədər qeyri-adi haldır. Çünki iki il bundan əvvəl bizi Avropa Şurasına qəbul etmək istəmirdilər.” (15)

Heydər Əliyev Avropa Şurasına qəbul olmağımızı Dağlıq Qarabağ münaqişəsində yardımçı olacağını hesab edirdi. İlham Əliyevin bu uğurunun isə Azərbaycana daha geniş imkanlar açacağını bildirirdi. Bu hadisə barədə müxalifət yönlü qəzetlərdə də yazılar çıxmışdı. Növbəti fəsildə onların bir nümunəsi “Azadlıq” qəzetinin mövqeyi əks olunub.

Qəzetlərdə İlham Əliyevin başçılığı ilə nümayəndə heyətinin nail olduğu irəliləyişlərə daim yer ayrılmışdır. **“Azərbaycanın AŞPA-da növbəti uğuru”** adlı xəbərdə deyilirdi:

“Milli Məclisin deputatı İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan parlamentinin növbəti uğurlu fəaliyyəti nəticəsində AŞPA Dağlıq Qarabağın Ermənistan tərəfindən işğal edilməsi faktını bir daha tanıdı”(31)

Yaxud, başqa bir məqalə də **“Azərbaycan nümayəndə heyətinin AŞPA-da uğurlu fəaliyyəti öz bəhrəsini verdi”(12)** adlanır. Qarabağ münaqişəsinin Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin iclasında müzakirəyə çıxarılması həqiqətən uğur idi.

“Göründüyü kimi Azərbaycan münaqişənin səbəb və nəticələrini özündə ehtiva edən həqiqətlər beynəlxalq ictimaiyyəti, o cümlədən, AŞ-ni inandırmağa müvəfəq olub və bu sahədə nümayəndə heyətimizin AŞPA-dakı fəaliyyətinin nə qədər böyük rol oynadığını izah etməyə ehtiyac yoxdur.”

II FƏSİL

AVROPA ŞURASI VƏ AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTLƏRİ ÖLKƏ MƏTBUATINDA (2000-2004)

Bu fəsildə ölkənin müxtəlif qəzetlərində nəşr olunmuş, Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərini əks etdirən materiallar təhlil olunacaq. İlk olaraq nümunələrin təhlili, sonda isə qəzetin ümumi mənzərəsi əks olunub.

§1 “AZƏRBAYCAN” qəzeti

İlk nümunələr rəsmi orqan olan “Azərbaycan” qəzetindəndir. 2001-ci ildən Azərbaycan Avropa Şurasına üzv qəbul olunur. Bundan sonra münasibətlər daha da möhkəmlənir və bu qəzetlərdə də əksini tapır.

Avropa Şurası ilə münasibətlərimizi əks etdirən yazıları bir neçə bölmədə qruplaşdırmaq olar. Münasibətlər çox aspektli olduğu üçün, bir növ eyni məzmunlu yazıların yaranmasına səbəb olmuşdur. Məsələn, aşağıdakı nümunələrdə bizim nümayəndə heyətimizin müxtəlif vaxtlarda ölkəni necə təmsil etməsindən bəhs olunur. Bunların içində xəbərlər və müsahibələr üstünlük təşkil edir.

İlk fəsildə Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv qəbul edilməsi və bununla bağlı təntənəli mərasimin keçirilməsindən bəhs edilib. Bu hadisələr ən xırda detallarına qədər “Azərbaycan” qəzetində öz əksini tapıb. 2001-ci ilin yanvar ayında Avropa Şurası haqqında xəbərlərin və məqalələrin ardı-arası kəsilmirdi. Azərbaycanın üzvlüyü yanvar ayının 17-də təsdiq olunsa da, qəzetdə bu haqda ilk xəbər yanvarın 19-da çıxır. İlk olaraq Avropa Şurasının Nizamnaməsinin tam mətnini oxumaq olar. Daha sonra Ələddin Cəfərovun Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv olması haqqında məqaləsi oxucuları məlumatlandırır. **“Azərbaycan Avropa Şurasının tam hüquqlu üzvüdür”** adlı məqalədə müəllif ilk növbədə xalqımızı bu nailiyyət münasibətilə təbrik edir və Azərbaycanın qısa müddət ərzində bu uğurları əldə etməsini prezident Heydər Əliyevin siyasətinin nəticəsi hesab edir. Çünki bir çox ölkələrin on illərlə nail olduğu uğurlara, cəmi 10 yaşlı müstəqil ölkə az vaxtda nail

olmuşdu. Daha sonra məqalədə demokratiya məsələsinə toxunulur. Azərbaycanın tam demokratik ölkə olmasını tələb edənlərin istəyinin doğru olmadığı qeyd edilir. Çünki çox illik təcrübələri olan ölkələrlə Azərbaycanı müqayisə etmək düzgün olmazdı. Həm də Azərbaycanda Konstitusiyanın qəbul olunması isə demokratiya yolunda böyük irəliləyiş idi. Uzun müddətdir ki, SSRİ-nin tərkibində olan ölkə üçün insan hüquq və azadlıqlarını əks etdirən Konstitusiyanın qəbul olunması mühüm idi. Qəzetdə bununla bağlı ilk məqalədə nümayəndə heyətinin rəhbəri İlham Əliyevin məsələ ilə bağlı fikirləri verilir. Artıq tədbir baş tutduqdan sonra isə demək olar ki bir neçə nömrənin səhifələrini bu hadisə ilə bağlı yazılar doldurdu. İlk olaraq **“Azərbaycan Respublikasının prezidenti Heydər Əliyevin Avropa Şurası Parlament Assambleyasında çıxışı”**nın və **“Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv qəbul olunması ilə bağlı keçirilən mərasimdəki çıxışı”**nın(4) mətnini oxumaq olar. İkinci çıxışın mətni əvvəlki fəsildə verilib. Strasburqda olan müddətdə İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə nümayəndə heyəti görüşlər keçirmişdir. Bu görüşlərin gedişatı barədə də “Azərbaycan” qəzetindən yetərinə məlumat almaq olar.

“...Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri İlham Əliyev Assambleyanın sədri Rassel Constonla görüşmüşdür. Lord Rassel Conston Azərbaycanın üzv qəbul olunması münasibəti ilə nümayəndə heyətinin sədrini və üzvləri təbrik etmişdir. Azərbaycanla Avropa Şurası arasında əməkdaşlığın inkişaf etməsi və Qarabağ məsələsinin sülh yolu ilə həll olunması barədə fikirlərini söyləmişdir.”(5) Qəzet baş verənlər barədə nümayəndə heyətinin rəhbərindən də müsahibə almağı unutmayıb. Bu müsahibədə İlham Əliyev bu hadisənin önəmi barədə maraqlı fikirlərini öyrənmək olar. Çünki hadisələri bilavasitə onun dilindən çatdırmaq ən doğru seçimdir.

“Sual: İlham müəllim həm də Azərbaycan Parlamentinin Avropa Şurası Parlament Assambleyasındakı nümayəndə heyətinin rəhbərisiniz. Azərbaycan Respublikasının Avropa Şurası ilə növbəti əməkdaşlığı hansı mərhələlərdən keçir, yəni hansı sənədlər imzalanacaq, sıx inteqrasiya üçün daha hansı işlər görülməli, növbəti hansı addımlar atılacaq?”

Cavab: Bunu zaman göstərər. Hələ ki, biz ilk addımlarımızı atırıq. Azərbaycan bu gündən Avropa Şurasının üzvüdür və bu gündən bizim fəaliyyətimiz başlanacaqdır. Hesab edirəm ki, burada bizim üçün hər cür imkan yaranıbdir....”(5)

Prezident Heydər Əliyev də nümayəndə heyətinin fəaliyyəti ilə yaxından maraqlanırdı və hər dəfə nümayəndə heyəti yola düşməzdən əvvəl nümayəndə heyətini qəbul edirdi. “Azərbaycan” qəzeti isə öz növbəsində bu görüşləri geniş işıqlandırırırdı. Məsələn, **“Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyev Strasburqa gedəcək nümayəndə heyətini qəbul etmişdir”**(3) başlıqlı yazıda, əvvəlcə, Heydər Əliyevin nitqi və təlimatları barədə məlumat verilir. Daha sonra Heydər Əliyevin Murtuz Ələsgərovla söhbəti ilə tanış olmaq mümkündür.

Artıq yanvar ayının sonu nümayəndə heyətimiz Azərbaycana qayıtdı. Bundan sonra onların iştirak etdiyi tədbiri təsvir edən materiallar da çoxaldı. Hətta ayın 30-da çıxmış nömrədə bununla bağlı iki yazı dərc olunmuşdu. Bu yazılarda yanvarın 25-də baş verənlər haqda danışılırdı Heydər Əliyevin görüşləri, nümayəndə heyətinin gördüyü işlər, tədbirdə baş verənlər, çıxış edənlər və s. Eyni zamanda qəzet səhifələrində xarici ölkə prezidentlərinin Azərbaycan prezidentinə və xalqa ünvanlanan təbrikləri də dərc olunurdu. Prezident Heydər Əliyev isə səfərdən qayıdar-qayıtmaz elə hava limanında jurnalistlərə müsahibə vermişdir. Bu müsahibədə o jurnalistlərin suallarını cavablandırmışdır. Təbii ki, jurnalistləri əsas maraqlandıran Qarabağ məsələsi və Ermənistanla münasibətlər idi. Jurnalistlərdən birinin Ermənistanın hansısa şərtlər qoyması ilə bağlı sualına cavab verən prezident bunların xırda detallar olduğunu və danışıqların daha yüksək səviyyədə, daha geniş məcrada keçdiyini söylədi.

Azərbaycanın Şuraya üzv qəbul olunması təntənəli mərasimlə qeyd olundu. Bu mərasimdə iştirak etmək üçün Azərbaycandan nümayəndə heyəti Strasburqa göndərilmişdi. Bu nümayəndə heyətinin gördüyü bütün işlər və mərasimin təfərrüatları da “Azərbaycan” qəzetinin yanvar buraxılışında geniş təsvir olunub.

“Azərbaycan həqiqətləri Avropa Şurasında”(7) başlıqlı yazı Azərbaycan nümayəndəliyinin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 2001-ci ilin aprelində

keçirilən sessiyasında iştirakından bəhs edir. Müəllif Mahir Abdullayev yazıya Azərbaycan-Ermənistan-Türkiyə münasibətlərinin tarixindən bəhs edərək başlayır. Daha sonra məqalədə Qarabağ probleminin nümayəndə heyəti tərəfindən AŞPA-nın iclasında necə işıqlandırıldığını oxumaq olar.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin Avropa Şurasında ölkəni təmsil etməsi barədə xəbərlər və hesabatlar “Azərbaycan” qəzetində daha geniş yayılmış materiallardır. Məsələn:

“İyunun 23-də Milli Məclisin Beynəlxalq münasibətlər və Parlamentlər arası əlaqələr Daimi Komissiyasının sədri Səməd Seyidov AŞPA-nın Strasburqda keçiriləcək Siyasi Məsələlər Komitəsinin iclasında iştirak edəcəkdir..” (8)

Azərbaycan nümayəndə heyətinin ölkənin maraqlarını müdafiə etməsi haqda yazılardan birində məsələyə Milli Məclisin deputatı Gültəkin Hacıyevanın gözü ilə baxırıq. “**AŞPA-nın payız sessiyasının nəticələri Azərbaycan üçün uğurlu oldu**” adlanan xəbərdə xanım Hacıyeva qazanılmış uğurlardan bəhs edir.

“Azərbaycan və Ermənistanla bağlı yekun – sənəd qətnamə qəbul olundu....Ancaq önəmli məqamlardan biri odur ki, həmin sənəd Azərbaycan ərazilərinin Ermənistan tərəfindən işğal olunması faktını təsdiqləyir. “Üstəlik, işğaldan azad olunması, bir milyon qaçqının mövcudluğu problem olaraq qəbul edilir” (9)

Bu ölkə üçün çox önəmli məsələdir. Səsini eşitdirmək, dərđini başa salmaq və problemlərini qəbul etdirmək çətin idi. Deməli, bu nümayəndə heyətinin uğuru idi. “Azərbaycan” qəzeti AŞPA ilə münasibətlərimizdə bu uğuru əks etdirməli idi. Lakin bu sessiyada AŞ-da görülən işlər davam edirdi.

Daha bir məqalədə isə yenə nümayəndə heyətinin qətiyyətli mövqeyi təhlil olunur. Ümumiyyətlə nümayəndə heyətinin fəaliyyətini əks etdirən yazılar məsələyə Azərbaycan bucağından baxış idi. Müəllif Elşad Abdullayev də **“Azərbaycan nümayəndə heyəti AŞ-da milli maraqlarımızı qətiyyətlə müdafiə edir”**(16) adlı yazıda bunu əks etdirməyə çalışıb. Bu yazıda Avropa Şurası ilə münasibətlər şərh olunur, müəllif nümayəndə heyətimizin işini açıqlamağa çalışır. İlk olaraq o, Avropa Şurasının Azərbaycan üçün önəmini vurğulayır. Müəllif Avropa Şurasının Ermənistanın işğalçı olduğunu bəyan edən yeganə təşkilat

olduğunu desə də, bununla razılaşmaq olmaz. Çünki bu sahədə Birləşmiş Millətlər təşkilatı da qətnamələr qəbul edib. Münaqişə ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurası 4 qətnamə (822, 853, 874 və 884 sayılı qəbul etmişdi. Bu qətnamələrin hər birində Azərbaycanın ərazilərinin işğal olunması qeyd olunur. 822-ci qətnamədən:

“...Möhkəm atəşkəsin əldə edilməsi məqsədilə bütün hərbi əməliyyatların və düşmənçilik aktlarının dərhal dayandırılmasını, həmçinin bütün işğalçı qüvvələrin Kəlbəcər rayonundan və Azərbaycanın digər bu yaxınlarda işğal olunmuş rayonlarından dərhal çıxarılmasını tələb edir...”(Qətnamə 822 30.04.1993)

Qətnamə 853-dən:

“...Həmçinin, beynəlxalq sərəhdələrin pozulmazlığını və ərazi əldə etmək məqsədilə gücdən istifadənin yolverilməzliyini bir daha təsdiq edərək, Ağdam rayonunun və Azərbaycan Respublikasının digər bu yaxınlarda işğal olunmuş rayonlarının işğalını pisləyir...” (Qətnamə 853 29.06.1993)

Nümayəndə heyətimizin üzvləri 2000-2004-cü illərdəki fəaliyyətləri zamanı Avropa Şurasına müxtəlif sənədlər təqdim ediblər. Onlardan biri haqqında **“Azərbaycan nümayəndəsinin hazırladığı sənəd AŞ katibliyinə təqdim olunmuşdur”** başlıqlı xəbərdə danışılır.

“...Rafael Hüseynov Avropa ölkələrində, xüsusən Avropa Şurasına üzvlüyə qəbul olunmuş yeni dövlətlərdə mətbuata qayğının əsas müddəalarından biri kimi, jurnalist kadrlarının peşəkarlıq səviyyəsinin artırılmasının vacibliyini, qurumun bu istiqamətdə böyük işlər görə biləcəyini söyləmişdi.”(18)

Göründüyü kimi, nümayəndəmizin təqdim etdiyi sənəd sırf jurnalistika ilə bağlıdır. Hətta bu sənəddə Avropa Jurnalistika İnstitutunun yaradılması təklif olunur. Bu sənədin həm də jurnalistlərin Avropa Şurası ilə bağlı fəaliyyətləri problemləri də əks olunur. Təbii ki, baş verənlərin doğru əks və professional əks olunması bu qurum üçün də yüksək əhəmiyyət daşıyırdı. Həm də bəzən jurnalistlərin fəaliyyəti təkcə kənar amillərlə deyil, eyni zamanda onların özlərinin professional çatışmazlıqları ilə bağlıdır. Bunun üçün beynəlxalq səviyyədə bir təhsil müəssisəsinin təşkil olunması doğru addım olardı. Çünki bu həm də Avropa Şurası və ona üzv olan ölkələri maraqlandıran durumdur.

Bir sıra materiallar isə Azərbaycan və Avropa Şurasının müxtəlif sahələrdə münasibətlərinin təhlili xarakterini daşıyır. Bu materiallarda şərhlər və məsləhətlər olur. Hər kəs Azərbaycan üçün doğru olanı axtarır, müxtəlif problemlərdən çıxış yolları təqdim edir.

Daha bir məqalə isə AŞPA ilə ölkəmiz arasındakı diplomatik münasibətlər araşdırılır. Yazıda öncə Azərbaycanın müstəqilliyinin qazanılması və onun qorunması uğrunda mübarizənin vacibliyi vurğulanır. Daha sonra Avropa Şurasına qəbul olunan zaman üzərinə düşən öhdəliklərdən bəhs olunur. Çünki Azərbaycanın Avropa Şurası ilə sağlam münasibətlər qurmaqda bir neçə məqsədi var idi:

“1. Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqla Ermənistanın işğalçı siyasətini, simasını ifşa etmək....

2. Demokratik dövlət quruculuğu işini davam etdirmək...

3. ...islahatları davam etdirmək üçün konkret öhdəliklərin yerinə yetirilməsi....”(10)

Təbii ki, bu yazının müəllifinin – Bəxtiyar Əliyevin fikirləridir. Onun təyin etdiyi məqsədlər hamı üçün keçərli olmaya bilər. Lakin fərqli düşüncəli insanların bununla bağlı yeni fikirlərinin olması normaldır.

Avropa Şurasının Ermənistan Azərbaycan münasibətlərinə şərh verməsi daim maraqla qarşılanmışdır. Lakin Azərbaycan fikirlərdə konkretlik tələb edir. **“Avropa Şurası Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə siyasi qiymət verməlidir”** yazısının başlığı bu baxımdan tələbə bənzəyir. Yazıda söhbət prezident İlham Əliyevin qurumun Azərbaycan üzrə məruzəçisi Terri Devisi qəbul etməsindən gedir. Təbii ki, müzakirə olunan əsas məsələ Dağlıq Qarabağ münaqişəsi idi. Sonda Terri Devisin sözlərinə diqqət yetirək:

“... indi də çalışacağam ki, obyektiv məruzə hazırlayım...Ən əsası odur ki, biz səylərimizi məsələnin tezliklə həllinə yönəldək və bununla da Cənubi Qafqaz regionunda yaşayan bütün xalqların daha yaxşı gələcəyini təmin etməkdir.” (17)

Sözsüz ki, hamı regionda sabitliyin yaradılması üçün bu məsələnin həllinin vacibliyini dərk edirdi.

“Azərbaycan” qəzetində Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri İlham Əliyevlə də tez-tez müzakirə olunurdu. Bu barədə söhbətlər dərc olunurdu. Belə

müsaibələrdə əsasən İlham Əliyevin başçılığı ilə ölkəni təmsil edən nümayəndə heyətinin gördüyü işlərdən, İlham Əliyevin özünün münasibətlərin inkişafı istiqamətində atdığı addımlardan, Avropa Şurası ilə bağlı prioritet məsələlərdən bəhs olunur. Eyni zamanda “Azərbaycan” qəzetinin dövlət qəzeti olması ilə əlaqəlidir ki, bu qəzetdə Avropa Şurası ilə bağlı rəsmi sənədlər də çap olunurdu. Bu da öz növbəsində oxucuya münasibətləri addım-addım izləməyə yardımçı olur.

Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinin “Azərbaycan” qəzetində əks olunmasının ümumi mənzərəsinə baxdıqda isə görürük ki, qəzetin mövzuya münasibəti neytraldır. Bu da yəqin ki, dövlət qəzeti olmasında irəli gəlir. Bir məqamda var ki, qəzetdə bu mövzu ilə bağlı pozitiv atmosfer hökm sürür. Lakin baş verənlərdən ətraflı məlumat almaq olar. Çünki hər addım qəzet səhifələrində əks olunur. Mənfi cəhətlərdən biri odur ki, təhlil və tənqidi materiallara az yer verilir. Çünki belə materiallar olmadan oxucu Avropa Şurası ilə münasibətlərdəki əskikləri görə bilməz.

§2 “525-Cİ QƏZET”

Rəşad Məcidin baş redaktoru olduğu “525-ci qəzet” kifayət qədər məşhur və nüfuzlu qəzetdir. Bəlkə də buna səbəb onun müstəqil qəzet kimi tanınması olub. Hazırda insanların izlədiyi, oxuduğu və sözünü saydığı qəzet də bu mövzuya özünəməxsus yanaşma tərzinə malikdir. Bunu nümunələrdən açıq görmək olar.

Bu dövrlərdə Azərbaycanın Avropa Şurasına üzvlüyü məsələsi tez-tez gündəmə gəlirdi. “525-ci qəzet” də bu məsələni daim müzakirə mövzusu kimi gündəmdə saxlayırdı. Burda üzvlük daha çox məsələsinin uzadılmasına narazılıqların əks olunduğu məqalələr dərc olunurdu.

“AŞ Azərbaycanla bağlı məsələni müzakirə etmədi”(20) başlıqlı xəbərdə bu məsələyə səthi toxunulur. Sadəcə xəbər olaraq verilir. Burda heç bir əlavə şərh yoxdur. Lakin qəzətdə sırf şərh rubrikasında gedən yazılarda Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri geniş müzakirə olunub. Belə şərhlərdən birinin müəllifi Kamran Nəsirli **“Avropa Şurası Azərbaycana nə verəcək?”**(19) sualına cavab tapmağa çalışıb. Bu bir növ cəmiyyəti Avropa Şurası ilə münasibətlərə hazırlamağa, sadəcə vətəndaş üçün bu məsələnin məğzini açmağa yönəlmiş yazı idi. Hazırlıq dövrü üçün doğru düşünülmüş bir mövzudur. Avropa Şurası haqqında yazılmış bu tipli məqalələrin çoxu kimi burda da müəllif Azərbaycanın müasir durumundan, XXI əsrin ölkəmizin qarşısında hansı tələbləri qoymasından bəhs edir. Təbii ki, yeni əsrdə əsas məsələ Avropa Şurasına qəbul olmaqdır. Bu müəllif də özünəməxsus şəkildə Azərbaycanın quruma qəbul olunması üçün nələrin lazım olduğunu aydınlaşdırmağa çalışır. Azərbaycanın götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirməsi, büdcə məsələsi və Avropa Şurasının üzvü olmaqla ölkəyə və onun vətəndaşlarına necə təsir göstərməsi məsələlərinə bu yazıda cavab tapmaq olar.

Azərbaycanın gözlədikləri ilə yanaşı, normal olaraq Avropa Şurası da Azərbaycandan hərəkət gözləyir. Avropa Şurasının Azərbaycanın qarşısına qoyduğu öhdəliklərlə bağlı yazılar da az deyil. Elə onlardan birinin adı vəziyyəti tam əks etdirir: **“Avropa Şurası Azərbaycandan hesabat gözləyir”**(21)

“Dekabrın 1-dək Azərbaycanda və Ermənistandakı durumla bağlı hesabatlar Avropa Şurasının rəhbərliyinə təqdim olunmalıdır.”

2001-ci ildə Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərində dönüş nöqtəsi, yəni ölkəmizin bu nüfuzlu beynəlxalq təşkilata qəbul olunması barədə bu qəzetdə çoxsaylı xəbərlər, məqalələr dərc olunub. İlk xəbər isə **“Avropa Şurası Azərbaycana “hə” dedi”**(22) adlanır. Bu Azərbaycanın təşkilata qəbul olunması haqda məlumat verən və bunun səbəblərini araşdıran diqqətə layiq məqalədir. Belə ki, burada bir neçə səbəb göstərilir. İlk olaraq, həmin dövrdə Rusiya prezidenti Vladimir Putinin də Azərbaycana səfəri önə çıxarılır. Çünki Qərb və Rusiya arasında üstünlük mübarizəsi gedirdi. Azərbaycanın Rusiyaya meyl etməsi isə Qərbin xeyrinə olmazdı. Buna görə bu bölgəni nəzarətdə saxlamaq üçün həm Azərbaycan, həm də Ermənistan üzv qəbul olunmalı idi. Bu fikridə həqiqət var. Çünki bir il əvvəl Avropa Şurası Azərbaycanın bəzi öhdəlikləri yerinə yetirmədiyini və seçkiləri bəhanə gətirərək üzvlük məsələsini uzatması müşahidə olunurdu. Bəs necə oldu ki, bu əngəllər tezliklə aradan götürüldü. Sözsüz ki, ölkə rəhbərliyinin uğurlu siyasəti öz rolunu oynadı. Rusiya ilə bu yaxınlaşma öz sözünü dedi.

Növbə keçirilən təntənəli mərasimin idi. Bu cür önəmli hadisəyə redaktor da fikir bildirməyə bilməzdi. Elə buna görə Rəşad Məcid öz məqaləsi ilə mövqeyini bildirdi. **“Avropa Şurası, təzə deputatlar, Azərbaycan bayrağı və Alim Qasimov”**(23) Məqalənin əvvəlində Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbulundan danışan Rəşad Məcid təxminən əvvəlki məqalədəki fikirləri təkrarlayır və tədbirin keçirilmə ardıcılığından danışır. Daha sonra Alim Qasimovun çıxışından danışır və bu ifanı həmin gecədə ən təqdirə layiq məqamlardan biri hesab edir. Alim Qasimovun səsini Azərbaycanın ucalan səsinə bənzədir. Çünki o gün bir məkandan gələn səs, artıq səhər başqa bir ölkədən gələcəkdi. Lakin son cümlə təəssüf ki, belə idi:

“Azərbaycanlı deputatlardan Alimin konsertinə gələn olmamışdı...”

Daha sonra qəzetdə bu uğurla bağlı **“AŞ-da Azərbaycan bayrağı dalğalandı”** adlı məqaləyə də rast gəlirik:

“AŞ sarayının qarşısında Azərbaycan və Ermənistan bayraqları üçün yer boşaldılıb. Əlifba sırasına görə Ermənistan üçüncü, Azərbaycan bayrağı isə beşinci yerdə dayanacaq.”(24)

Bunun üçün təntənəli bayraq sancma mərasiminin keçirilməsi nəzərdə tutulsa da, qəzetin ümumi qənaəti deyəsən belədir:

“...Amma d n n Azərbaycan bayrağı qalxdı. Bu bayrağı Alim Qasimov sənəti qaldırdı.”

Bu fikir Rəşad Məcidin məqaləsində də s sl nmişdi.

Q zətd  Azərbaycan tərəfinin narazılıqlarını əks etdirən materiallar da çoxdur. Bu narazılıqlar çox zaman haqlı olur.  unki münasibətlər qarşılıqlı olur. Hər iki tərəf bir-birini tamamlamalı, maraqlara hörmətlə yanaşmalıdır. “525-ci qəzet də bu haqsızlıqları v  balansın pozulduğunu g r nd  bunu dərhal  z səhifələrində əks etdirmişdir. “Avropa Şurasının ikili standart siyasəti” bařlıqlı yazıda narazılıq doęuran məsələlərdən bəhs olunur.

“Son günlər Avropa Şurasının Azərbaycanda siyasi məhbus problemi ilə baęlı səsləndirdiyi řantaja bənzər tələblər Azərbaycan və Avropa Şurası münasibətləri mövzusunu son dərəcədə aktuallaşdırır.  lk  ictimaiyyətinin əksəriyyəti Avropa Şurasının mövqeyini Azərbaycanın daxili iřl rin  qarışmaq və onunla ultimatum dilində danışmaq cəhdi kimi qiymətləndirilib.”(25)

Siyasi məhbus problemi Azərbaycanla Avropa Şurası münasibətlərində önəmli məqamdır. Bu yazıda Azərbaycanda siyasi məhbus olmadığı v  ictimaiyyətin buna etirazı ilə baęlı fikirlər səslənib. Daha doęrusu, Azərbaycana haqq qazandırmaq,  z n m dafiy  yazının əsas məqsədidir. Bu yazıda ölkə daxili məsələyə baxış əks olunubsa, növbəti yazıda Ermənistanla münasibətlərdə pozulan balansın təmin olunması tələb olunur. Məqalənin adı çox şey deyir: “Avropa Şurası niyə Ermənistana qarşı sanksiya tətbiq etmir?” Bu sualı azərbaycanlı deputat R fael Hüseynov verib. Avropa Şurasından gələn cavab isə belə olub:

“Hərbi məsələlər Avropa Şurasının səlahiyyətlərinə aid deyil”(28)

Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin sədri Lidi Polfer bütün ölkələri v  təşkilatları terrorizmlə mübarizəyə  aęırsa da, Azərbaycanın problemini bu qəbildən saymayıb. Nümayəndə heyətinin narazılığına səbəb də məhz bu məqam olub.

“525-ci qəzet”də Avropa Şurası ilə m nasib tl rimiz  dair köşə yazılarına da rast gəlmək olur. Onlardan birinin müəllifi M h rr m Z lf qarlıdır. K ş  yazısının

başlığı belədir, **“Avropa Şurası və həmrəylik”** Müəllif əsasən Avropa Şurasına daxil olma ərəfəsində iqtidar və müxalifət arasındakı həmrəyliyin vacibliyini vurğulamağa və buna mane olan səbəbləri araşdırmağa çalışıb.

“Cəmiyyətin siyasi elitası sayılan bir çox siyasi təşkilatların ideoloji xəttinin aydın olmaması....

Azərbaycanda strateji maraqları olan dövlətlərin müxtəlif yollarla milli həmrəyliyə qarşı yönəldikləri ideoloji təxribatların qarşısının lazımcı alınmaması....

Taleyüklü məsələlərdə iqtidar-müxalifət məsələsinin olmadığını sözdə bəyan edən bir sıra təşkilatların əməli işdə subyektiv amillərə üstünlük verib buna əməl etməməsi...”(26)

Təbii ki, həmrəylik hər işdə vacibdir, xüsusilə, müəllifin təbirincə desək, Avropa Şurasına qəbul olmaq kimi “taleyüklü” məsələlərdə. Məqsədə nail olmaq üçün daha qərarlı və birlikdə görünmək lazımdır. Bu cəhətdən yazının mövzusu yaxşı seçilmişdir və Avropa Şurası ilə münasibətlərimizin inkişafına xidmət edir.

Qəzet nümayəndə heyətimizin Avropa Şurası ilə münasibətlərdə nail olduqları irəliləyişləri də əks etdirməyi unutmur. Xəbərlərdən birində deyilir:

“Avropa Şurasının Azərbaycana qarşı mövqeyində müsbətə doğru dəyişiklik var. Bu, ölkəmizin Avropa Şurası Parlament Assambleyasının nümayəndə heyətinin üzvü, millət vəkili Vaqif Səmədoğlunun fikridir.... Azərbaycan AŞ-nin tövsiyə və təkliflərinin böyü əksəriyyətini qəbul etdiyi halda, Ermənistan bunu etməyib...”(30)

Pozitiv əhval-ruhiyyədə köklənmiş daha bir yazı belə adlanır: **“Azərbaycanın AŞ qarşısındakı öhdəliklərlə bağlı addımlarını məqbul saymaq olar”(29)** Bu fikir Avropa Şurasının İnsan haqları və Qanunun Aliliyi üzrə Bakıda fəaliyyət göstərən Koordinatoru İneri Arnio-Lvofa aiddir. AŞ-ın öz nümayəndəsinin dilindən bu sözləri eşitmək, müsbət fikirləşməyə imkan verir.

Mətbuatın müsbət cəhəti odur ki, qəzetlər Avropa Şurasının Ermənistanla bağlı atdığı hər bir addımı izləyir və oxucularına çatdırırlar. Eləcə də, “525-ci qəzet” bu məsələni gözdən qoymur, çünki Ermənistanla əlaqəli hər bir sənəd bizə və aramızda olan münasibətlərə də təsir göstərir.

Məsələn bir xəbərdə Avropa Şurasında məhz Ermənistanla dair hesabatın hazırlanmasından söhbət gedir. Bu hesabat ətrafında müzakirələri isə AŞ-ın irqi ayrı-seçkilik və dözümsüzlüyə qarşı komissiyası aparıb. Azərbaycan nümayəndəsi Lətif Hüseynov isə öz növbəsində ölkəmizin adından hesabata bəzi əlavələr təklif edəcəyini bildirib. Təbii ki, bu əlavələr torpaqlarımızın işğalı ilə bağlı idi.

“525-ci qəzet”də Avropa Şurasının portretinə bəzi nümunələrdə nəzər saldıq. Göründüyü kimi qəzetin yazarları münasibətlərimizi hərtərəfli işıqlandıрмаğa çalışıblar. Oxucu bu qəzətdən istədiyini götürə bilər, xəbər almaqla yanaşı müsbət və mənfi məqamların təhlilini də görə bilər. “525-ci qəzet”in bir nüfuzu var və onu qoruyub saxlamaq üçün çalışdıqca bu məsələdə qərəzsiz olmağa çalışıb. Burada söhbət neytral olmaqdan getmir. Çünki qəzətdə tənqidi materiallarla yanaşı, müsbət rəylər də dərc olunub. Bu və ya digər formada münasibət olub. Müəlliflər yalnız hadisələrin təsviri ilə kifayətlənməyiblər. Bu şərhlər isə çox vaxt oxucunu istiqamətləndirməyə və hadisənin mahiyyətini başa düşməsinə xidmət edib. Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinə “525-ci qəzet”in gözü ilə baxdıqda oxucular hər bir şeydən xəbərdar olmaqla yanaşı, bu məsələ ilə bağlı müxtəlif fikirlərlə də tanış ola bilərlər.

§3 “AZADLIQ” qəzeti

Öncəki qəzətlərdən bir qədər fərqlənir. Partiya, müxalifət qəzeti olması hadisələri başqa aspektdən işıqlandırmasına səbəb olur. Elə Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinə də fərqli baxış bucağından nəzər yetirmək maraqlı olardı.

Bu qəzetin Avropa Şurasına qəbul olduğumuz tarix ərəfəsində dərc ediyi yazılar çox maraqlı idi. Onlardan bəzilərinə baxaq.

“Avropa Şurası Nazirlər Komitəsinin sədri İndulis Berzins:

Təkrar seçki Azərbaycanın AŞ-yə qəbulunda mühüm rol oynayacaq”(35)

Hər bir irəliləyiş bu məqamda bizim üçün vacib idi və çünki AŞ-yə qəbul olunmamızı asanlaşdırırdı. Bzerzinski bildirirdi ki, *“Güman edirəm ki, yanvarın 7-də parlamentə təkrar seçkidə demokratiya qalib gələcək və bununla da müsbət irəliləyişlər əldə olunacaq”* Bzerzinskinin müxalifətlə bağlı fikirləri də olub. Xüsusilə, müxalifətin seçkiləri boykot etməsi maraqlıdır.

“Müxalifət Azərbaycanın AŞ-yə qəbulunu istəyirsə, nə üçün parlamentin işində iştirak etmir?”

Bununla bağlı suallara cavab vermək əvəzinə, nümayəndə özü də sual verdi. Görünür bu fikir ayrı-seçkiliyinin belə bir vaxtda da davam etməsi AŞ-na təəccüblü gəlirdi.

Azərbaycan Avropa Şurasına qəbul olduqdan sonra, “Azadlıq” qəzeti dərhal öz fikrini bildirməyi unutmur. Bu barədə Elxan Şahin oğlunun müəllifi olduğu geniş bir yazı dərc olunur.

“Nəhayət, Azərbaycan Avropa Şurasına üzv oldu...Bundan belə, AŞPA-nın sessiyalarına qatılan azərbaycanlı deputatlar Avropa daxili problemlərin fəal iştirakçısına çevriləcəklər. Amma əksi də gözləniləndir. Artıq demokratik dəyərləri hər şeydən uca tutan avropalı deputatlar Azərbaycandakı proseslərə də fəal müdaxilə imkanı qazanırlar.”(36)

Qəzetin ümumi xarakterindən irəli gələrək bu yazı da kinayə ilə yazılıb. İlk sətirlərdən bunu görmək olar. Belə ki, növbəti hissədə müəllif Azərbaycanı Avropa Şurasının girovuna çevrilməkdə təqsirləndirir. Açıqlama isə belədir:

“Əgər sabah Azərbaycan ərazi bütövlüyünü güc yoluna həll etmək fikrinə düşərsə, Avropa Şurasının ölkəmizə qarşı mənfi qərarları ilə üzləşə bilərik.”(36)

Əslində bu fikir maraqlıdır. Lakin “Azadlıq” qəzetində daim bu məsələnin mənfi cəhətləri önə çıxarılıb və tənqid olunub. Yəni münasibət çox vaxt birtərəflidir. Bunu həmin dövrdə çıxan daha bir yazıda görmək olar:

“AŞ-da üzvlük haqqımız nə qədərdir?” başlıqlı yazıda ilk olaraq Azərbaycanla Ermənistanın quruma üzv olma çabalarından danışılır. Daha sonra Avropa Şurası və onun üzvləri haqda qısa məlumat verilir və əsas diqqət cəlb edən məqam vurğulanır:

“AŞPA-ya qatıldıqdan sonra Azərbaycanın Avropa Şurasına üzvlük haqqı qurumun büdcəsinin 0,20 faizini, Ermənistanınkı isə 0,12 faizini təşkil edəcək.”(39)

Bunun ardınca qəzet hadisələrə müxalif yönlü nümayəndənin “gözləri” ilə baxmaq üçün Asim Mollazadədən müsahibə götürüb. Bu yazının başlığı da kifayət qədər kəskindir. ***“Avropa Şurası hətta saxta parlamentdə iştirakı zəruri sayır”***(38)

A.Mollazadə ilk növbədə bu quruma qəbul olunmanın Azərbaycan üçün önəmini və yanacaq imkanları müsbət qiymətləndirib. Daha sonra Azərbaycanın üzərinə düşən öhdəliklərdən söhbət açılır və söz yenə də siyasi məhbus probleminə düşür. Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərində bir neçə vacib məqamlardan biri də budur. Nəhayət. Son olaraq Azərbaycan nümayəndəliyinin Ermənistan nümayəndələri ilə görüşləri barədə də məlumat verilir.

Bununla belə qəzet Azərbaycanın Avropa Şurasına qəbul olunması münasibətilə keçirilən mərasimi işıqlandırmağı unutmadı. Çünki nə qədər tənqidi tərəflər tapsalar da, müxalifət də başa düşürdü ki, bu bizim uğurumuz idi. Bu başlıqlı yazı ilə qeyd olunurdu. Məqalə AŞPA-da Azərbaycanla bağlı çıxış edən cənab Kleyfortun nitqi ilə başlayır. O çıxışında Azərbaycan üçün bunun önəmini və ciddiyyətini vurğulayır.

“Avropa Şurasına qəbul hədiyyə deyil, təltif deyil, ən öncə insan hüquqlarına hörmət demək deməkdir.”

Bu məqalədə digər çıxışçıların Azərbaycan barədə fikirləri təhlil olunur. Əsas danışılan mövzular isə seçkilər, qaçqınların hüquqları və Dağlıq Qarabağ problemi olur. Avropa Şurasına qəbul barədə iri materiallar az olsa da, qısa xəbərlərlə vəziyyət barədə məlumat verilir. Elə nümayəndə heyətinin bu səfərdən qayıtması haqda da qəzet qısa xəbər verməklə kifayətlənir.

Avropa Şurasına qəbul olduqdan sonra Azərbaycanın qarşısına qoyulan öhdəliklər daha da çoxaldı və tələbkarlıq artdı. Münasibətlərdə narazılıq yaradan məsələlərdən biri siyasi məhbusların azadlığa buraxılması problemi idi. Maraqlıdır ki, “Azadlıq” qəzeti bu mövzuya daha geniş yer ayırırdı. Xəbərlərdən birində deyilir ki, **“Avropa Şurasının Azərbaycana təzyiqləri hələ davam edəcək”**(39). Belə ki, prezident Heydər Əliyev 2002-ci ilin dekabrında bəzi məhbusların azadlığa buraxılması barədə fərman imzalasa da, bu addım Avropa Şurasını tam razı salmamışdı.

“Lakin əfv olunanların siyahısında bu dəfə də AŞ tərəfindən azadlığa buraxılmaları xüsusi tələb edilən Ə.Hümbətov, R.Qaziyev və İ.Həmidovun adları daxil edilməyib. Bir çox müşahidəçilər isə H.Əliyevin AŞPA nümayəndələri ilə danışıqlarının yekunu kimi İ.Həmidovun da əfv oluna biləcəyini vurğulayırdılar.”(39)

Azərbaycan quruma üzv olarkən götürdüyü öhdəliklərdən biri də siyasi məhbusların azad olunması olduğu üçün bu fərman kifayət etmirdi. Məsələ ciddiləşir və münasibətlərə mənfi təsir göstərməyə başlayırdı. Qəzet bu haqda yazırdı:

“Bu isə Azərbaycanın imicinə mənfi təri edib və iş o yerə çatıb ki, AŞPA-nın bəzi üzvləri siyasi məhbuslar problemini həll etmədiyinə görə Azərbaycanın mandatının alınması məsələsini qurumun yanvar sessiyasında qaldırmağa hazırlayırlar.”

Bu məsələ ilə bağlı daha bir yazının başlığı isə sensasiyalıdır: **“Avropa Şurasında qalmaqal”** Bu xəbərdə AŞPA nümayəndə heyətimizin siyasi məhbus probleminə sərt reaksiyasından bəhs edir.

“Azərbaycanın AŞPA-dakı nümayəndə heyəti dünən qurumun Hüquq və İnsan Haqları Komissiyasının iclasını yarımçıq tərk edərək vətənə qayıdıb. Nümayəndə heyəti bu addımı komissiyanın ölkədəki siyasi məhbuslar məsələsini Parlament Assambleyasının yanvar sessiyasının gündəliyinə çıxarmaq barədə qərarına etiraz əlaməti olaraq atıb”(40)

Lakin bu xəbərlər yalnız müəyyən müddət gündəmdə qaldı. Çünki Azərbaycan hökuməti bu sahədə də humanizmini göstərdi və götürdüyü öhdəlikləri yerinə yetirdiyini bir daha sübut etdi. Avropa Şurasının ısrarla siyasi məhbus hesab etdiyi hər bir kəs artıq azaddır. Təbii ki, Avropa Şurası ilə münasibətlərimiz yalnız bu aspektdən əks edilə bilməzdi.

Dərc olunmuş bir yazının başlığı ilk baxışdan çox təəccüblü görünür. **“AŞ komissarı Nardaranlıları aldadıb”**(42)

Belə ki, Nardaran hadisələri ilə bağlı həb olunmuş şəxslərin qohumları ilə görüşən nümayəndə Alvaro Hil Robles bu məsələni rəsmi şəxslərlə görüşlərdə qaldıracağını söz veribmiş. Lakin daha sonra belə görüşlərdə o sadəcə nardaran hadisələri barədə məlumat almaq istədiyini qeyd edib. Beləliklə sakinlərin şikayətləri diqqətdən kənar qalıb.

Avropa Şurası ilə münasibətlərimizin önündə duran məsələlərdən biri də Dağlıq Qarabağ problemidir. “Azadlıq” qəzeti də öz səhifələrində bununla bağlı xəbərlərə yer verirdi. Elə xəbərlərdən biri AŞPA-nın Qarabağ üzrə məruzəçisi Terri Devisin fəaliyyətini əks etdirir. **“AŞPA-nın Qarabağ üzrə məruzəçisi missiyasına məlumat toplamaqdan başlayacaq”**(42) Qarabağla bağlı vəziyyətin nə

yerdə olduğunu təyin etmək istəyən Terri Devis öz müsahibəsində görəcəyi işlərdən, Azərbaycan, Ermənistan və Dağlıq Qarabağa planlaşdırdığı səfərlərdən söhbət açıb.

Azərbaycanın siyasi-ictimai həyatında baş verən hər bir hadisə Avropa Şurasının maraq dairəsində olduğu üçün qurum daim bu və ya digər məsələ ilə bağlı hesabatlar, şərhlər tələb edir. Bu tələblər yerinə yetirilmədikdə isə yenə narazılıqlar yaranır. Bunu əks etdirən daha bir məqalənin başlığı belədir:

“Azərbaycan AŞPA ilə məsləhətləşməyib”. AŞPA-nın növbəti narazılığı referendumla bağlı idi.

“Jerar Ştudman: Büro referendum aktının şərhə ilə bağlı təklif almayıb və bununla əlaqədar bizimlə məsləhətləşmələr aparılmayıb... Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv olmasını və təklif olunan düzəlişlərin bəzisinin ölkənin bu təşkilat qarşısındakı öhdəliklərinə toxunulmasını nəzərə alaraq Venesiya Komissiyasının konstitusiyaya üzrə ekspertləri ilə məsləhətləşmək və onların tövsiyələrini almaq həddən artıq vacib olardı.”(43)

Bu hissədə Avropa Şurasının nə istədiyi və nə gözlədiyi çox gözəl aydın olur. Bundan əvvəlki qəzetlərdə də Avropa Şurasının Azərbaycana münasibətinin müxtəlif səbəblərdən dəyişməsi ilə bağlı yazılara rast gəlmək olurdu. “Azadlıq” qəzetində də bu mövzulu materiallar çoxdur. Onlardan birinin adı ənənəvidir, **“Avropa Şurasının Azərbaycana münasibəti dəyişməyəcək”** Müsahib yenə də Qulamhüseyn Əlibəylidir. Söhbət isə Azərbaycan nümayəndəsi İlham Əliyevin AŞPA-nın vitse-prezidenti seçilməsindən gedəcək. Bir çoxları bununla Azərbaycanın, İlham Əliyevin hansı üstünlüklərə sahib olacağı, Avropa Şurasının münasibətlərində hansı dəyişikliklərin baş verəcəyi ilə maraqlanırdı. Qəzet doğru seçim edərək müsahibinin məsələni tam aydınlaşdıran sözlərini lidə çıxarıb.

“İlham Əliyevin AŞ-də tutduğu post fərdə yox, dövlətə ayrılmış yerdir.”(44)

“Azadlıq” qəzetində Avropa Şurası ilə Azərbaycan münasibətlərinin ümumi mənzərəsinə gəldikdə, qeyd etmək lazımdır ki, bundan əvvəlki iki qəzetlə nisbətə bu qəzetdə mövzu ilə bağlı materiallara daha çox rast gəlinir. Bu isə müsbət cəhətdir. Xüsusilə bu qəzetdə təhlil etdilmiş dövrlərdə konkret problemlər mövcud olduğu üçün Avropa Şurasının adı ilk səhifəyə daha çox çıxarılıb. Göründüyü kimi bu qəzetin daha çox Azərbaycanın üzv olduğu dövr və siyasi məhbus probleminin gündəmdə olduğu dövrü əks olunub. Bundan əlavə qəzet digər xəbərlərə geniş yer verirdi. “Azadlıq” qəzetinin daha bir fərqi də onun partiya, müxalifət qəzeti olmasıdır. Buna görə yazılarda tənqidi məqamlar çoxdur. Daha doğrusu analitik yazıların çoxunda bunu görmək olar.

§4 “AYNA” qəzeti

Ölkə mətbuatının məşhur nümayəndələrindən biri də “Ayna” qəzetidir. Bu qəzet də Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinə geniş yer verib. Bu qəzetin əsasən 2002-2003-cü illər ərzində nəşr olunan nömrələrin materiallarından istifadə edilib. Bu illər ərzində kifayət qədər maraqlı materiallar dərc olunub.

Məsələn, eyni ildə dərc olunan iki yazının başlığı ziddiyyət təşkil edir. İlk yazıda deyilir, **“Azərbaycan Avropa Şurası qarşısında götürdüyü öhdəliklərin böyük əksəriyyətini yerinə yetirib”** Digər başlıq isə belədir: **“Azərbaycan Avropa Şurası qarşısında götürdüyü öhdəliklərin birini də yerinə yetirməyib”**

Maraqlı vəziyyət yaranıb. Qəzet öz yazdığını təkzib edir? İlk yazının məzmununa baxaq.

“Milli Məclisdən bildirilir ki, Azərbaycan AŞ-a üzv qəbul olunarkən üzərinə götürdüyü öhdəliklərin böyük əksəriyyətini yerinə yetirib. Bu elə öhdəliklərdir ki, onların icrasına uzun müddət tələb olunmur...MM-dən bildiriblər ki, bəzi təşkilatların Azərbaycanda siyasi məhbuslarla bağlı qaldırdıqları “səs-küy”ün əsası yoxdur.”(45)

Göründüyü kimi bu məsələyə Azərbaycan tərəfinin fikridir və problemlə siyasi məhbus məsələsi yenə ön plandadır. İkinci yazıda isə Leyla Yunusun Avropa Şurasının nümayəndəsi ilə görüşündə dediyi fikirlər əks olunub.

“...Leyla Yunus qeyd etdi ki, cənab A.Valieonis ilk növbədə Azərbaycanın Avropa Şurasının qarşısında götürdüyü öhdəlikləri necə yerinə yetirməsi ilə maraqlanıb. “Mən öz çıxışında qeyd etdim ki, Azərbaycan hökuməti bu öhdəliklərdən birini də yerinə yetirməyib...Bunların arasında siyasi məhbus problemi də vardı.”(47)

Fikirlər ziddiyyətlidir. Bu cəhət yaxşıdır ki, “Ayna” onların hər ikisi işıqlandırır və bu zaman məsələyə müdaxilə etməyib. Hər iki mövqe qəzetin deyil konkret şəxslərin mövqeyidir.

Lakin qəzet yazarları bu mövzuya laqeyd deyildilər və münasibət bildirmək üçün ayrıca şərhlərə rast gəlmək olur. Bunlardan biri Fikrət Süleymanoğlunun yazdığı **“AŞ və siyasi “axoretus”larımız”** məqaləsidir. Burada da jurnalist siyasi məhbus məsələsini belə çətinə salınmasının səbəblərini araşdırır.

Yazı nə Avropa Şurasından, nə də Azərbaycandan başlayır. İlk sətirlər müsəlmançılıqdan bəhs edir. Əlbəttə, ilk baxışdan “siyasi məhbus problemi ilə dinin nə əlaqəsi ola bilər?” sualı meydana çıxır. Lakin müəllif bunu Avropa Şurasının tələblərinə ustalıqla bağlayır. İslam dininin mərhəmətli olmağa çağırdığını, bağışlamanın dində də məsləhət görüldüyünü bildirən müəllif təxminən belə bir sual qoyur. Bəs, daim dindar görünməyə çalışan xalqımız nəyə görə siyasi məhbusları bağışlamağa hazır deyil? Yazı bu stildə davam edir və başqa ölkələrin təcrübələrindən misallar gətirir.

“Məgər qonşumuz Gürcüstan Tbilisi küçələrində bir-birini tank-topla qovan qiyamçıları, C.İosseliani kimi oğrubaşılıarı Avropa Şurasının bircə işarəsi ilə qapını açıb sərbəst buraxmadımı?”(46)

AŞPA-nın qış sessiyasında Azərbaycanın yaşayacağı problemlərdən xəbər isə belə adlanır: **“AŞPA hücumu başlayır”**

“...AŞPA-nın qış sessiyası zamanı Azərbaycanın ilk ciddi və xoşagəlməz problemləri çıxma bilər və bu problemlər ölkəmizdə insan haqları ilə bağlı vəziyyətin müzakirəsinin bu beynəlxalq qurumun gündəliyinə növbəti dəfə daxil edilməsinə səbəb ola bilər.”(48)

Təhlil etdiyimiz son iki qəzetə nəzər yetirdikdə görürük ki, 2002-ci ilin əsas məsələsi siyasi məhbus problemidir. Bu da Avropa Şurası ilə münasibətlərə mənfi təsir göstərirdi. Lakin qəzetlər də baş verənləri yaxşı işıqlandırırdılar. Materiallara baxanda qəzetlərin bir çoxunun eyni mövqedən çıxış etdiyini görmək olar.

Qeyd etmək lazımdır ki, Avropa Şurasında Qarabağ probleminin həlli üçün görülən tədbirlər “Ayna”nın daimi mövzularındandır. Seçdiyim xəbərdə isə təkcə bu məsələ yox, Avropa Şurasının Güney Azərbaycana münasibəti də əks olunub.

“Qarabağ münaqişəsi və Güney azərbaycanlıların problemi AŞ-da müzakirə edilmişdir”

Bu müsahibədə Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin gördüyü işlərdən bəhs edilir. Müsahib isə DAK-ın məsulu Mustafa Əlincəlidir.

“Bu günlər Dünya Azərbaycanlıları Konqresinin sədri Cavad Derəxdi və DAK məsulları Mustafa Əlincə (Fransa), Əhməd Obalı (ABŞ), Abdulla

Əmirhaşimi (İsveç) Strasburqda Avropa Şurasının yüksək vəzifəli məsulları ilə danışıqlar aparırlar...”(49)

Bu danışıqların əsas mövzusu Azərbaycanın qaçqın və məcburi köçkün problemi olub. Belə ki, DAK məsulları onların ağır vəziyyətini AŞ nümayəndələrinə bir daha çatdırmışlar. Bu isə Qarabağ məsələsinin tezliklə həllini tələb edirdi.

“DAK-ın Fransa təmsilçisinin sözlərinə görə güney azərbaycanlıların problemləri ilə heç də hamı tanış deyil. 30 milyonluq xalqın doğma dilində təhsil almaq və qəzet buraxmaq kimi elementar hüquqlarının olmadığını bəzi avropalı millət vəkilləri DAK təmsilçilərinin dilindən eşitdilər.”(49)

“Ayna” qəzeti bu yazıda çox acınacaqlı problemi önə çıxarmaqla doğru yol seçib. Çünki hətta üzv olduğumuz təşkilatın belə Güney Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımızın hüquqlarının pozulmasından xəbər yoxdursa, deməli dünya ictimaiyyətindən bundan artığını gözləmək olmaz.

“Ayna” qəzetində Avropa Şurasının fəaliyyətinə etiraz motivli yazılar da, var. Xüsusilə, Azərbaycanı maraqlandıran və qarşılıqlı fəaliyyətə təsir göstərən məqamlar gündəmə gətirilirdi.

Elxan Şahin oğlunun **“AŞ bir tərəfli qərar qəbul etdi”**(50) yazısı Türkiyə və Yunanıstanın bölüşdürə bilmədiyi Kipr məsələsi ilə bağlıdır.

“Avropa Şurası Parlament Assambleyasının həftə içində Kipr adası məsələsinə dair qəbul etdiyi sənəddə Türkiyənin vətəndaşlarını adaya göndərərək türk əhalisinin sayını artırmağa çalışdığı bildirilirdi. Sənəddə Türkiyənin ünvanına “işğalçı” ifadəsindən də istifadə edildi”(50)

Göründüyü kimi bu qərarla Avropa Şurası yalnız Yunanıstanın maraqlarına xidmət etdiyini göstərir. Deməli, Azərbaycanın da narahatçılığa əsası var. Çünki heç kim gələcəkdə belə bir qərarın Azərbaycana qarşı qəbul ediləcəyinə qərar vermirdi. Eyni zamanda bu sənəd digər qurumların fəaliyyətinə də təsir göstərirdi.

“AŞPA-nın qərarı Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə Avropa birliyinin vasitəçilik missiyasına da əngəllər yaradır. Bu qurumların hər ikisi Kipr probleminin danışıqlar yolu ilə, qarşılıqlı güzəştlər əsasında həllinə tərəfdardır.”(50)

Avropa Şurası isə məsələnin həll yollarına Türkiyədən gələnlərin geri qaytarılması daxil idi. Eyni zamanda Türkiyəyə qarşı sərt ittihamlar səslənib və sənədin qəbul olunmasını əngəlləmək üçün səylər nəticə verməyib. Lakin məqalədə qeyd olunur ki, ***“Heç Avropa Birliyi Kiprin yunan hissəsini quruma üzv etmək istəyərkən belə Türkiyənin ünvanına AŞPA qədər kəskin ittihamlar irəli sürməmişdi.”***(50)

Bu isə “Ayna” qəzetinin Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərinə aydınlıq gətirmək cəhdləri idi. Qeyd etmək lazımdır ki, təhlil edilmiş iki il ərzində bu mövzuda materiallara az-az rast gəlinsə də, dərc olunan yazılar maraqlı və hərtərəfli idi. Burada həm narazılıqlar, həm də ortağ uğurlar öz əksini tapıb. Qəzet səhifələrində bu mövzulu yazılar təkcə informativ yox, analitik janrlarda da öz əksini tapıb.

Ölkə mətbuatından danışarkən yalnız Azərbaycan dilində çıxan qəzetlərdən bəhs etmək doğru olmazdı. Çünki ictimai rəydə onlar qədər rusdilli mətbuatda önəmli rol oynayır. Rus dili hələ də ölkə sakinlərinin bir çoxunun “ana dili” olduğu üçün rusdilli mətbuat önəmli yer tutur. Ona görə Avropa Şurası ilə münasibətlərimizin nə yerdə olduğunu rus dilində nəşr olunan qəzetlərdən öyrənməmək olmazdı. Seçimim isə daha çox tanınan qəzetlərdən biri – “Exo” (“Səda”) oldu. (qəzetin materialları tərcümədə veriləcək)

“Exo”nun da materiallarının əsas mövzularından biri AŞ nümayəndələrinin fəaliyyəti ilə bağlı idi.

“Terri Devis neytral olacağına söz verir” yazısında məruzəçi Terri Devisin Azərbaycana səfəri zamanı Biləsuvara getməsindən bəhs edilir.

Lid isə maraqlıdır:

“Bu gün AŞPA-nın məruzəçisi Azərbaycan-Ermənistan münaqişəsinin nəticələri ilə tanış olacaq.”(51)

Həqiqətən müharibənin səbəb olduğu ağır nəticəni görmədən fikir bildirmək çətindir. Lakin bunun Devisə nə dərəcədə təsir etdiyi müəmma idi.

Terri Devislə bağlı daha bir xəbərdə isə deyilir: **“Terri Devis Qarabağ məsələsi üzrə məruzəçi olmaya bilər”**(55) Buna səbəb onun AŞPA-nın baş katibi vəzifəsinə namizədliyini irəli sürmək fikri idi. Məsələnin bizi maraqlandıran tərəfi bunun Azərbaycana, Qarabağ məsələsinə. Avropa Şurası ilə münasibətlərə necə təsir edəcəyi idi. Yeni gələn məruzəçinin mövqeyi də önəmli idi. Həm də Terri Devis işinə davam etsə, Azərbaycan və Ermənistandan əlavə Dağlıq Qarabağa da səfər etməli idi. Lakin hazırda Devis AŞPA-nın baş katibidir.

Qəzet səhifələrinin məşhur adı Qross barədə “Exo” da tez-tez məlumat verməyi unutmayıb. Qrossun gəlişi barədə hazırlanan **“A.Qrossa pozuntular barədə məlumat veriblər”**(52) başlıqlı geniş yazı buna misal ola bilər. Yazıda Qrossun səfər zamanı Azərbaycanlı deputatlar və hüquq müdafiəçiləri ilə görüşündən bəhs edilir. Bu görüşlər zamanı ona əvvəlki prezident seçkiləri zamanı yol verilən pozuntular, insanların hüquqlarının tapdanması halları və s. barədə məlumat veriblər.

“AŞPA arxamızdadır”(52) adlı yazıda isə Azərbaycan nümayəndə heyətinin Strasburqda əldə etdiyi uğurlardan bəhs edilir. Eyni zamanda Lord Rassel Conston seçkilərin keçirilməsinin beynəlxalq qayda-qanuna uyğun olduğunu bildirərək Azərbaycana dəstək verib. Ermənistan isə öz növbəsində hazırlanan növbəti məruzədə “işğal olunmuş ərazi” sözünün çıxarılmasını istədiyi üçün nümayəndə heyətimizin tənqidinə məruz qalıb. Bütün baş verənlər isə ümumilikdə Azərbaycanın xeyrinə inkişaf edib. AŞPA-nın fəaliyyəti ilə bağlı daha bir xəbərdə isə seçki məsələsi ayrıca təhlil olunur. Belə ki, Azərbaycana göndərilmiş müşahidəçi missiyanın hazırladığı məruzə əsasında Azərbaycanda seçkilərin vəziyyəti ilə tanış olan AŞPA sonda fikir bildirməli idi. Missiyanın rəhbəri seçkilər haqda bu sözləri deyib:

“Ötən seçkiləri Azərbaycanla bütün demokratik qüvvələr arasında qarşılıqlı əməkdaşlıq və etibarın “yeni era”sı hesab etmək olar.”(53)

Qəzet hətta digər məruzəçi Daniel Qulenin indiyə qədər Azərbaycanda seçkilərlə bağlı yayılmış bütün mənfi fikirləri inkar etdiyini qeyd edir. Qəzetin mövqeyi nisbətən aydınlar. Qəzet daha çox Azərbaycanın mənafeyinə uyğun yazılar dərc edir və maraqları qorumağa çalışır. Bütün uğurları geniş əks etdirdiyi kimi Azərbaycanın xeyrinə olmayan məqamlarda da, susmur.

Ölkə mətbuatı ilə Avropa Şurasının münasibətləri də zəncirdə önəmli halqadır və “Exo” qəzetində bununla bağlı materialların dərc olunması təqdирə layıqdır. Çünki bu məzmunlu materiallara çox rast gəlinmir. **“Redaktorlar Şurası Avropa Şurasına müraciət edib”**(54) başlıqlı yazı da belə az rast gəlinən yazılardandır. Təbii ki, bu müraciət ölkədə mətbuat azadlığının pozulması, jurnalistlərin fəaliyyətinə məhdudiyyətlər qoyulması ilə bağlı idi. Avropa Şurasının diqqətinə çatdırılan əsas məsələlərdən biri “Yeni Müsavat” qəzetinin yaşadığı problemlər idi.

Belə ki, bu dövr ölkə prezidentinin səhhətində problemlər yaşanırdı və “Yeni müsavat” qəzeti bununla bağlı “xoşa gəlməyən” yazılar dərc edirdi. Buna görə təzyiqlərə məruz qalır, yaxud digər qəzetlərlə “deyişmə”lərdə iştirak edirdi.

Redaktorlar şurası isə öz növbəsində Avropa Şurasının rəsmilərindən ilk növbədə bu məsələyə münasibət bildirmələrini, daha sonra problemin həlli yolunun və ya ortaq nöqtənin tapılmasını istəyirdi.

Artıq Avropa Şurası ilə münasibətlərimizin hansı istiqamətlərdə inkişaf etdiyini bildiyimizə görə təxminən “Exo” qəzetində də hansı mövzuların işləndiyini təyin etmək olar. Müxtəlif dövrlərin öz gündəmi var və siyasi məhbus problemi aktual olan dövrdə qəzet bu mövzuya müraciət etmişdir. Bununla bağlı bir sıra xəbərlərə rast gəlmək olar.

Qəzet **“AŞPA siyasi məhbus məsələsini müzakirə etməlidir”**(56) **“Sentyabrda əfv gözlənilir”**(57) kimi yazılarda məsələ barədə sadəcə məlumat verilməklə kifayətlənmişdir ki, bu da “Exo”nu digər mətbu orqanlardan fərqləndirmir. Yəni qəzetin məsləyə öz münasibətinin aydınlaşması üçün şərh tipli yazılara rast gəlmək olmur.

Nümayəndə heyətimizin Strasburqa səfərlərindən və orada baş verənlərdən tez-tez xəbərlər hazırlayan “Exo” bu cəhətdən oxucularını məlumatsız qoymur. **“Azərbaycanı AŞPA-da heç bir problem gözləmir”**(58) başlıqlı yazıda yenə götürülmüş öhdəliklərin yerinə yetirilmə səviyyəsindən bəh olunur. Təbii ki, qarşıda duran ilk məsələ siyasi məhbusların azadlığa buraxılması problemi də həll olunduqdan sonra nümayəndə heyətimiz daha yaxşı nəticələrə ümid edir. Növbəti xəbər isə bir növ Azərbaycanın Avropa Şurası yanında üstünlüyünü sübut etməyə xidmət edir. **“AŞPA Ermənistanı sanksiyalar tətbiq edə bilər”**(59)

Bu dəfə Avropa Şurasında Ermənistanın üzərinə düşən öhdəlikləri yerinə yetirməsi müzakirə olunur. Nəticələr isə ürək açan deyil. İlk baxışdan Azərbaycan öhdəliklərin yerinə yetirilməsində “1:0” öndə görünə də, əslində bu bizə sərf etmir. Çünki bununla Ermənistan vaxtı uzadır və məsələnin həlli də dolaşlıq hal alır.

Bu rüsdilli “Exo” qəzetinin Avropa Şurası Azərbaycan münasibətlərini əks etdirmə üsulu idi. Göründüyü kimi qəzetin verdiyi materialların məzmununda və formasında orijinallıq və fərq yox idi. Qəzet məsləyə neytral yanaşmağa çalışıb. Eyni zamanda, Avropa Şurası ilə bağlı xəbərlərin verilmə intensivliyinin də sabit olmadığı nəzərə çarpır. Bəzən bir neçə nömrə ard-arda bu haqda xəbərlər verilsə, bəzən heç bir nümunəyə rast gəlmək olmur.

Daha bir maraqlı cəhətlərdən biri də odur ki, qəzetin ilk səhifəsindəki qısa xəbərlər sütununda çox vaxt Avropa Şurası haqqında bir-iki cümləlik xəbər olsa da, yerləşdirilir.

Ümumi mənzərəyə baxdıqda rus dilində dərc edilməsi “Exo”nu digər qəzetlərdən fərqləndirmir. Avropa Şurası ilə Azərbaycan münasibətləri bu qəzetdə də eyni çalarlarla təsvir olunur. Bu isə “Exo”nun azərbaycanlı təfəkkürünə malik rusdilli qəzet olmasını göstərir. Yaxşı olardı ki, xüsusilə belə məsələlərdə kənardan mənzərənin necə göründüyünü çatdırmaq üçün xüsusilə xarici dilli qəzetlər xarici jurnalistlərlə də əməkdaşlıq etsinlər.

NƏTİCƏ

Buraxılış işinin hazırlanması üçün Azərbaycan mətbuatının 6 nüfuzlu nəşrinə müraciət edilib. Onların bir-birindən fərqlənir. Təbii ki, dövlət, müxalif yönlü, həm

müstəqil və rus dilində dərc olunan qəzetlərin materialları və məsələyə baxışları fərqli olmalı idi. Dövlət qəzeti nə qədər maraqlara xidmət edirsə və tənqiddən uzaq qaçarsa, partiyaya xidmət edən müxalifət qəzeti bir o qədər hücum vəziyyətində dayanır və ən kiçik detaldan belə tənqid materialı çıxara bilir. Müstəqil qəzetlər isə çalışırlar ki, hər iki tərəf arasında ortaq mövqe tuta bilsinlər. Xəbərlərdə şərh olmasın, şərh materiallarında isə aqressivlik olmasın. Əslində hadisəyə bütün yönləri ilə baxış daha yaxşıdır. Oxucu seçir və özünə lazım olanı götürür, yaxud eyni hadisəyə müxtəlif münasibət bildirən qəzetlərin materiallarını tutuşduraraq özü bir nəticəyə gəlir, öz həqiqətini tapır. Azərbaycanın Avropa Şurası ilə münasibətləri isə ölkə üçün çox önəmli olduğu üçün daim ictimaiyyətin gözü önündə olmasına tələbat var. Bu münasibətlər birbaşa xalqı maraqlandıran məsələlərə təsir etdiyinə görə ictimaiyyəti xəbərsiz saxlamaq olmaz. Buna görə mətbuat orqanlarının bu münasibətlərin işıqlandırılmasında payı və məsuliyyəti böyükdür. Hətta demək olar ki, adi vətəndaşlar üçün baş verənlərdən, irəliləyişlərdən, geriləmələrdən, mübahisəli məqamlardan xəbər tutmasının yeganə yolu mediadır.

Üzərində işləyərkən Azərbaycan və Avropa Şurasının münasibətlərinin çox həssas mövzu olduğunu anlaşıldı. Çünki bu məsələdən yazan jurnalist hər sözə diqqət etməli, tənqid edərkən də faktlarla işləməlidir. Hər yanlış addım münasibətlərə pis təsir edə bilər. Eyni zamanda ictimaiyyətin səhv istiqamətlənməsinə səbəb ola bilər.

O ki, qaldı təhlil olan qəzetlərin simasında buraxılış işində Azərbaycan qəzetlərinin bu məsələni işıqlandırmasına, ayrı-ayrılıqda fikir bildirilib. Maraqlıdır ki, Avropa Şurası ilə bağlı xəbərlərin də çoxaldığı və azaldığı vaxtlar olur. Məsələn:

- siyasi məhbuslar problemi ortaya çıxan zaman
- Qross, Devis və başqalarının səfərləri dövründə
- AŞPA-nın sessiyalarında Azərbaycanla bağlı çox önəmli məsələlər müzakirəyə çıxarılanda

- “İctimai televiziya haqqında” qanunun qəbul edilməsi istiqamətində işlər görüldüyü zaman və s.

Eyni zamanda bu qanuna uyğunluq mövzularda da özünü göstərirdi. Mövzular da müəyyən qruplara bölünür.

- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Qarabağ məsələsinin həlli istiqamətində atılan addımlar”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Siyasi məhbusların azad edilməsi bir öhdəlik kimi”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Qarşılıqlı səfərlərin gedişi və nəticələri”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Azərbaycan mətbuatının problemləri”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “AŞ və Azərbaycan nümayəndələrinin fəaliyyəti”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “AŞPA-nın sessiyalarının önəmi”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Ermənistanla bağlı dəyişikliklər”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Ölkə ilə bağlı hazırlanmış məruzələrin müzakirəsinin təsiri”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Prezident seçkiləri”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Keçirilən monitorinqlər”
- Azərbaycan və AŞ münasibətlərində “Azərbaycanın quruma qəbul olunması”

Bizə lazım olan 4-5 il ərzində qəzetlərdəki bütün materiallar təxminən bu mövzular ətrafında dövr etmişdir.

Təhlil etdiyim dövr texnikanın da yavaş-yavaş mətbuata inteqrasiya etdiyi dövr olduğu üçün online mətbu nümunələrə də rast gəlmək olur. Bunlardan biri 2003-cü ildən fəaliyyət göstərən www.day.az saytı idi. Artıq bu saytda da Avropa Şurası ilə münasibətlərimiz izləmək mümkün idi. Sayt rus dilində olduğu üçün xarici auditoriyanın da olanlardan Azərbaycan mövqeyindən xəbər tutması mümkün idi. Saytın xəbərləri və analitik yazıları kifayət qədər yaxşı olduğu üçün hətta onu bəzi çap mediası nümayəndələrindən üstün tutmaq olar. Üslubda

dəyişiklik zəruri idi. Çünki online medianın tələbləri fərqli idi. Lakin mövzu baxımından saytlar da dəyişilməz olaraq qalır. Əslində bu normaldır. Çünki hər bir mətbu orqan auditoriya toplamaq üçün aktual mövzulara müraciət edir. Lakin təəssüf ki, əsasən siyasi məsələlər önə çıxdığına görə Avropa Şurası ilə Azərbaycanın digər sahələrdə (təhsil, mədəniyyət, sağlamlıq) fəaliyyəti barədə qəzet materiallarına rast gəlmək olmur.

Son olaraq onu demək olar ki, Azərbaycan qəzetləri hadisələri hərtərəfli işıqlandırsalar da, bəzən yazılarda nə isə çatışmır. Bəlkə də, qarşıya qoyulan problem tam təhlil olunmur və ya media nümayəndələri tərəfindən yeni həll yolu təklif olunmur. Çox vaxt jurnalistlər ancaq tənqid etməklə kifayətlənirlər. Ancaq tənqid etdikləri məsələyə yekun vurmaq, bəlkə də çıxış yolu tapmağa çalışmırlar.

Eyni zamanda təhlil edilən qəzetlərdə bu mövzu ilə bağlı köşə yazılarının yox dərəcəsində olması da təəccübləndirir. Halbuki bəzən məsələyə köşə yazarının gözü ilə baxmaq, yəni xalqa yaxın dildə yazan birinin daha sadə cümlələrində ciddi məsələləri görmək də xeyirli olur.

Avropa Şurası Azərbaycan həqiqətlərini dünyaya çatdırmaq üçün mühüm tribunadır. Azərbaycan uzun müddət ona can atmış, üzv olduqdan sonra isə öz maraqlarına xidmət edən fəaliyyət göstərmişdir. Hətta Azərbaycanda, Bakıda onun mərkəzi ofisi də fəaliyyətə başlamışdır. İndi də Avropa Şurasının bəyanatları önəmlidir və bunlardan əlavə Azərbaycanda fəaliyyətini genişləndirən təşkilat müxtəlif nəşrlər buraxır. Onun saytı da istifadəçilərə kifayət qədər məlumat verir. Lakin, bununla yanaşı, Avropa Şurası ilə münasibətlər yaranan dövrdən bu günə qədər istənilən hadisəni izləmək istəyən oxucu özünə lazım olan informasiyanı qəzetlərdən ala bilər. Çünki müsbət və ya mənfi cəhətləri olmasına baxmayaraq, qəzetlərimiz bu mövzunu yaxşı işləyiblər.

MƏNBƏLƏR

1. "Azərbaycan" 19.01.2001
1. "Azərbaycan" 05.01.2001
2. "Azərbaycan" 24.01.2001
3. "Azərbaycan" 26.01.2001
4. "Azərbaycan" 27.01.2001
5. "Azərbaycan" 30.01.2001
6. "Azərbaycan" 05.05.2001
7. "Azərbaycan" 12.06.2001
8. "Azərbaycan" 01.10.2002
9. "Azərbaycan" 03.12.2002
10. "Azərbaycan" 10.01.2003
11. "Azərbaycan" 23.01.2003
12. "Azərbaycan" 24.01.2003
13. "Azərbaycan" 28.01.2003
14. "Azərbaycan" 29.01.2003
15. "Azərbaycan" 07.09.2003
16. "Azərbaycan" 27.02.2004
17. "Azərbaycan" 08.10.2004
18. "525-ci qəzet" 11.05.2000
19. "525-ci qəzet" 05.04.2000
20. "525-ci qəzet" 24.11.2000
21. "525-ci qəzet" 18.01.2001
22. "525-ci qəzet" 25.01.2001
23. "525-ci qəzet" 26.01.2001
24. "525-ci qəzet" 01.02.2001
25. "525-ci qəzet" 04.01.2002
26. "525-ci qəzet" 15.01.2002
27. "525-ci qəzet" 28.06.2002
28. "525-ci qəzet" 10.09.2002
29. "525-ci qəzet" 01.10.2002

30. "525-ci qəzet" 05.10.2002
31. "525-ci qəzet" 03.01.2003
32. "525-ci qəzet" 16.01.2003
33. "525-ci qəzet" 29.01.2003
34. "Azadlıq" 04.01.2001
35. "Azadlıq" 18.01.2001
36. "Azadlıq" 19.01.2001
37. "Azadlıq" 31.01.2001
38. "Azadlıq" 03.01.2002
39. "Azadlıq" 09.01.2002
40. "Azadlıq" 02.07.2002
41. "Azadlıq" 20.09.2002
42. "Azadlıq" 23.08.2002
43. "Azadlıq" 04.02.2003
44. "Ayna" 04.01.2002
45. "Ayna" 18.01.2002
46. "Ayna" 12.04.2002
47. "Ayna" 20.12.2002
48. "Ayna" 04.10.2003
49. "Ayna" 26.06.2003
50. "Əxo" 15.04.2003
51. "Əxo" 05.04.2003
52. "Əxo" 24.10.2003
53. "Əxo" 20.05.2003
54. "Əxo" 20.06.2003
55. "Əxo" 24.07.2004
56. "Əxo" 31.08.2004
57. "Əxo" 02.10.2004
58. "Əxo" 29.04.2004
59. "Xalq" 16.01.2009

-
60. www.coe.az
61. www.day.az
62. www.coe.int
63. www.bizimesr.media.az
64. www.meclis.gov.az
65. www.irfs.gov.az
66. www.mfa.gov.az
67. library.aliyev-heritage.org
68. elvusal.azeriblog.com

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	2
I fəsil. Avropa Şurası və Azərbaycan.....	5

<i>1.1 Avropa Şurası haqqında.....</i>	<i>5</i>
<i>1.2 Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri (2000-ci ilə qədər).....</i>	<i>9</i>
<i>1.3 Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri (2000-2004-cü illər).....</i>	<i>11</i>
<i>1.4 İlham Əliyevin Azərbaycan və Avropa Şurası münasibətlərində rolu.....</i>	<i>17</i>
II fəsil. Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətləri mətbuatda (2000-2004).....	21
<i>2.1 “Azərbaycan” qəzeti.....</i>	<i>21</i>
<i>2.2 “525-ci qəzet”.....</i>	<i>28</i>
<i>2.3 “Azadlıq” qəzeti.....</i>	<i>33</i>
<i>2.4 “Ayna” qəzeti.....</i>	<i>38</i>
<i>2.5 “Əxo” qəzeti.....</i>	<i>42</i>
Nəticə.....	46
Mənbələr.....	49